



**YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÖÇMEN EDEBİYATI BAĞLAMINDA GÜNEY DAL VE ZAFER ŞENOCAK**  
***KÜÇÜK “g” ADINDA BİRİ VE TEHLİKELİ AKRABALIK***  
**ROMANLARININ İÇERİK BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

**ALEV ADIGÜZEL**

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI-KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BÖLÜMÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Danışman: PROF. DR. CEVAT ÇAPAN**

**İSTANBUL**

**2008**



**YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÖÇMEN EDEBİYATI BAĞLAMINDA GÜNEY DAL VE ZAFER ŞENOCAK**  
***KÜÇÜK “g” ADINDA BİRİ VE TEHLİKELİ AKRABALIK***  
**ROMANLARININ İÇERİK BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

**ALEV ADIGÜZEL**

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI-KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BÖLÜMÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Danışman: PROF. DR. CEVAT ÇAPAN**

**İSTANBUL**

**2008**

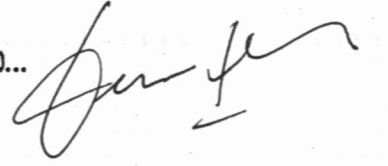
07.04.2008

## TUTANAK

Alev Adıgüzel, 7.04.2008 tarihinde  
"Göçmen Edebiyatı Bağlamında Güney Dal ve Zafet Senecak"  
başlıklı tezini savunmuş ve başarılı olduğu oybirliği ile kabul edilmiştir.

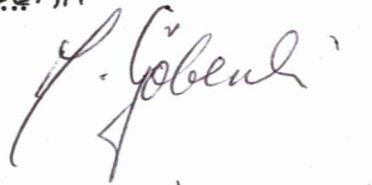
Tez Danışmanı

: Prof. Dr. Cevat Gapan



Üye

: Doç. Dr. Mediha Gökbenli



Üye

: Yard. Doç. Dr. Ayşe Nur Demiroğlu



## İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONAY SAYFASI .....	I
ÖNSÖZ .....	IV
ABSTRACT .....	V
ÖZET .....	VI
1. GİRİŞ .....	1-2
2. KÜRESELLEŞME VE GÖÇ .....	3-7
2.1. Uluslararası Göç Kuramları .....	7
2.1.1. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı .....	7
2.1.2. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı .....	7
2.1.3. Yeni Ekonomi Kuramları .....	7
2.1.4. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı .....	8
2.1.5. Dünya Sistemleri Kuramı .....	8
2.1.6. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı .....	8
2.1.7. Kurumsal Kuram .....	8-9
2.1.8. Kümülatif Nedensellik .....	9
2.1.9. Göç Sistemleri Kuramı .....	9
3. TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ .....	11-13
"ALMANCILAR"	
4. GÖÇMEN EDEBİYATI .....	13-16
4.1. Kanak Atak Manifestosu .....	16-19
5. GÜNEY DAL .....	19-20
6. KÜÇÜK "g" ADINDA BİRİ .....	20-21
6.1. Vatan Hasreti .....	21-23
6.2. Anadil Sorunsalı .....	23-25
7. KİŞİ İNCELEMESİ .....	25
7.1. Küçük "g" .....	25-26
7.2. Yazar Küçük "g"nin Kişileri .....	26
7.2.1. Aşçı Halim .....	26-27
7.2.2. Hekim Muzaffer Savaşçı .....	27

7.2.3 Mine .....	27
7.2.4 Burak, Ressam .....	28
7.2.5 Meriç, Tiyatrocu .....	28-29
7.2.6 Gürel Bey, Radyo Muhabiri .....	29
7.2.7 Sendikacı İzzet .....	30
7.2.8 Arpat .....	30
7.2.9 Şadiye İnanç .....	31
7.2.10 Ergün İnanç .....	31
7.2.11 Orhan .....	31-32
7.2.12 Karin Speer .....	32
7.2.13 Serdar .....	32
7.2.14 Doktor Şükrü Egemen .....	33
7.2.15 Zehra .....	33
8. ZAFER ŞENOCAK .....	34-37
9. TEHLİKELİ AKRABALIK .....	37
9.1 Havas'ın Yurtsuzluğu .....	37-42
9.2 Havas'ın Kimliksizliği .....	42-45
10. KİŞİ İNCELEMESİ .....	45
10.1 Sascha Havas .....	45-47
10.2 Marie .....	47-49
10.3 Havas'ın Babası .....	49-51
11. İKİ ROMANIN KARŞILAŞTIRILMASI .....	51-56
12. SONUÇ .....	56-58
KAYNAKLAR .....	58-60

## ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı Almanya'ya göç etmiş iki farklı kuşaktan olan Güney Dal ile Zafer Şenocak'ın iki romanını içerik bakımından karşılaştırmaktır. Bu karşılaştırma ile insanlık tarihi kadar eski olan, pek çok kitaba ve araştırmaya konu olmuş 'göç' olgusundan hareketle Göçmen Edebiyatı kapsamındaki iki farklı kuşağın romanları incelenecektir.

Tezimde, Karşılaştırmalı Edebiyat alanında aldığım yüksek lisans eğitimi ile Almanya'ya göç eden Türk yazarların oluşturduğu Göçmen Edebiyatının özelliklerini incelemeye ve iki kuşak arasındaki farkları ortaya koymaya çalıştım. Almanya'ya göç etmiş Türk yazarların oluşturduğu Göçmen Edebiyatının Karşılaştırmalı Edebiyat disiplini içinde yeni bir konu olması bu alanda kaynak sıkıntısına sebep olmaktadır. Bu bakımdan hazırladığım çalışmam iki eser üzerine yoğunlaşırken Göçmen Edebiyatının tüm özelliklerini yansıtmaya açısından kapsayıcı değildir ve bu çalışmanın amacı birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin yarattığı edebiyattaki benzer ve farklı yanları ortaya koymaktır. Almanya'da yaşayan Türk yazarlarının önemli bir kısmının Almanca yazıyor olması ve *Tehlikeli Akrabalık* romanının da Almandan tercüme edilmiş olması bu çalışmanın zorlayıcı taraflarından biri olmuştur.

Göçmen Edebiyatı üzerine kaynaklara ulaşmamı sağlayan hocalarım olmasaydı bu çalışmaya devam edemezdim. Yardımlarıyla bana destek olan hocam Prof. Dr. Cevat Çapan'a ve aileme çok teşekkür ediyorum. Uluslar arası ilişkiler alanında lisans eğitimimi tamamladıktan sonra pek çok kişi tarafından anlamlandırılmakta zorlanan yüksek lisans eğitimimi ve çocukluğumdan gelen edebiyat tutkumu gerçekleştirmemi sağlayan herkese sonsuz teşekkürler.

## 1. GİRİŞ

Göçmen Edebiyatı Karşılaştırmalı Edebiyat bilimi içinde özellikle son yıllarda sıkça tartışılmaya başlanmış bir konudur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından artan işgücü ihtiyacını karşılamak için Avrupa'ya ve özellikle Almanya'ya göçen Türkler, yeni "vatanlarına" kültürlerini de taşımışlardır. Kültürün başat öğelerinden olan edebiyat, göçmenlerin kendilerini ifade edebildikleri, kimliklerini ortaya koyabildikleri, yaşadıkları çatışmaları anlatabildikleri temel alanlardan biri olmuştur. Almanya'ya göç etmiş ya da göç eden ilk kuşağın çocukları olan pek çok Türk yazar Almanya'da edebiyat çalışmalarına devam etmektedirler. Bu çalışmamda Almanya'ya göç etmiş birinci kuşak yazarlardan Güney Dal'ın *Küçük "g" Adında Biri* romanı ile ikinci kuşak yazarlardan Zafer Şenocak'ın *Tehlikeli Akrabalık* romanı karşılaştırmalı olarak ele alınacak ve bu yazarların göç etme deneyimi çeşitli açılardan incelenecektir. Sosyolojik bir olgu olarak Türkiye'den Almanya'ya göç, sosyologlar ve siyaset bilimcileri tarafından pekçok çalışmada ele alınmış olsa da "Göçmen Edebiyatı" Karşılaştırmalı Edebiyat bilimi içinde henüz yeni bir konudur. Bu bakımdan hazırladığım bu çalışmamla iki kuşak arasındaki göçmen olma durumunun yarattığı sonuçları incelemeye çalışacağım.

Almanya'ya göç eden ilk kuşak ve ikinci kuşak göçmenler pek çok alanda birbirlerinden farklılaşırlar. Bu farklılaşma göçün dönemsel özellikleri değerlendirildiğinde, göçmenlerin sosyal ve ekonomik koşulları göz önüne alındığında açık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ilk kuşak yazarlardan Güney Dal'ın romanı ile ikinci kuşak yazarlardan Zafer Şenocak'ın romanı arasında temel temalarda farklılıklar bulunması kaçınılmazdır. Güney Dal romanında mutsuz ve sağlığını kaybetmiş birinci kuşak göçmenleri, Almanya'da dil bilmeyen, henüz yeni göç etmiş yoksul işçileri ve özellikle siyasi baskı dönemlerinde iltica etmiş sürgünleri anlatmıştır. Zafer Şenocak ise romanında arada kalmış, yalnız ve uyumsuz kişileri anlatırken bölünmüş kimlikleri, kimlik inşa etme süreçlerini incelemiştir. Temalardaki farklılıklar eserlerdeki kişi seçimlerinde de etkili olmuştur. İlk kuşak ürünü olan eserlerde 'vatan' uzaklarda var olan bir 'ütüpya' iken ikinci kuşak 'vatansız', 'araf'ta yer alan, yeni kimlikler inşa etmeye çalışan karakterler yaratmıştır. Güney Dal yeni bir kültüre uyum sağlama sürecini anlatırken mutsuz, sağlıksız ve alkol düşkününü hayatları

mercek altına almıştır. Parçalanmış aileler, farklı kültürel kodlara sahip eşler, ailelerine yabancı çocuklar, yaşadıkları ülke ile çeşitli çatışmaları, hesaplaşmaları olan gençler, hem kendi kişisel tarihleriyle hem de ülkeleri ile ilgili araştırmalar yapan kişiler ikinci kuşak roman örneğinde Zafer Şenocak tarafından *Tehlikeli Akrabalık*'ta yer almıştır.

Edebiyat eserleri de tıpkı diğer sanat eserleri gibi toplumsal gelişmelerden etkilenir. Mediha Göbenli'nin de aktardığı gibi Fischer'in deyişiyle “En öznel sanatçı bile toplum adına çalışır” (Fischer, 1995). Bu açıdan, Almanya'ya göç eden Türk göçmenlerinin edebiyatını incelemeyen önce göçü hazırlayan toplumsal ve ekonomik koşullar incelenecektir. Göç etmeye mecbur olmanın sebepleri, dünyada ve Türkiye'deki göç zorlayıcı durumlar, ekonomik darboğazlar, siyasi baskılar ve ‘öteki’ olma, yeni bir kültürde ‘yabancı’ olma edebiyata da yansımıştır. Bu bağlamda öncelikle bu koşullar incelenecek, böylelikle karşılaştırılacak olan bu iki romanda yurtsuzluk, yabancılaşma ve aidiyet sorunları daha geniş bir çerçeveden ele alınacaktır.



## 2. KÜRESELLEŞME VE GÖÇ

Bugün en sık duyduğumuz kavramlardan biridir küreselleşme. 1980'li yıllarda ortaya çıkan bu kavram, özellikle 1990'lardan bu yana ülkeler arasında giderek gelişen ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ilişkilerin artmasını belirtir. Küreselleşme dünyanın bir köşesindeki olayların, kararların ve faaliyetlerin dünyanın başka bir köşesindeki bireyler ve topluluklar üzerinde önemli sonuçlar doğurmasına yol açan süreç olarak da tanımlanabilir (McGrew, 1992). Günümüzde özellikle ekonomik bütünleşmeyi belirtmek amacıyla kullanılan küreselleşmenin zenginliği artırmak yerine, dünya kaynaklarının belirli kesimlerin elinde toplanmasını sağladığı aşağıdaki verilere bakılarak da kolaylıkla iddia edilebilir.

Yoksullukla ilgili bazı istatistiklere göz atarsak:

1960 yılında dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'sinin ortalama geliri, en yoksul yüzde 20'sinin gelirinin 30 kat fazlasıydı. Oysa 2000'lerde bu oran 80 katı aşmıştır ve en yoksul 48 ülkenin toplam üretim değeri, dünyanın en zengin üç kişinin toplam varlığından daha azdır. ABD'de nüfusun % 1'i ülke servetinin % 39'una sahiptir. BM Dünya Su Kalkınma Raporu'na göre, dünya nüfusunun beşte biri, güvenli içme suyundan mahrum kalırken, yine dünya nüfusunun yüzde 40'ı ise temel ihtiyaçlar için sağlıklı su bulamamaktadır.

- Dünyadaki en zengin 358 kişinin serveti, dünyanın % 45'lik nüfusunu teşkil eden 2,6 milyar insanın servetinden çoktur.
- 1965 – 1995 yılları arasında dünyanın en zengini olan % 20'lik insan kitlesi, dünyadaki toplam gelirlerini % 70'ten % 86'ya çıkarmışlardır.
- Dünyanın en yoksulu olan % 20'lik kitlenin geliri ise 1965 – 1995 yılları arasında % 2,3'ten % 1,3'e düşmüştür.
- Mal ve hizmet ihraç etmede % 82'lik pay en zengin % 20'lik kesime, % 1'lik pay ise % 20'lik en yoksul kesime aittir.
- Yaş ortalaması zengin ülkelerde 77, Kamboçya'da 53,5, Burkina'da ise 46'dır.
- 2004 yılında tedavisi mümkün hastalıktan ölen çocukların toplamı, 1990'larda her yıl silahlı çatışmalarda ölen çocukların toplamından altı kat daha fazladır.
- Milyonlarca kadın, her gün yaklaşık dört saatini su taşıyarak geçirmektedir. Dünyada her gün 4900, her yıl ise toplam 1 milyon 800 bin çocuk ishalden yani temiz suya erişimi olmadığı için ölmektedir.

- Human Development Report (İnsan Gelişimi Raporu) 2006'ya göre 6 milyarlık dünyanın zenginliğinin yarısından fazlası, 37 milyon kişi (dünya nüfusunun yüzde ikisi) tarafından tüketilmektedir (<http://hdr.undp.org/en/reports>).

BM İnsani Kalkınma Raporuna (HDR) göre her gün 1,5 trilyon dolardan fazla para el değiştirmektedir fakat (Bozkurt, 2000) tüm bunlara rağmen küreselleşmeyi sadece finans piyasalarının etkinliğinin artması şeklinde yorumlamak yeterli değildir. Çünkü “küreselleşme ekonomik olduğu kadar siyasal, teknolojik ve kültürel bir olgudur” (Giddens, 1990). Küresel dünyada siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal olaylar birbirine daha çok bağlıdır ve daha çok etki taşımaktadır. Dünya üzerinde yoksulluğun artması, özellikle medyanın etkisiyle yoksulların göreceli yoksulluklarının daha da farkında olmasına yol açmıştır. Küreselleşme ile medya olanakları artmıştır, artık insanlar kendilerine binlerce kilometre uzaklıktaki coğrafyalarda olan olayları ve gelişmeleri televizyon, internet, gazete, dergi ve diğer iletişim araçlarıyla çok kısa zamanda öğreniyorlar. Bu durum zengin ile yoksul arasındaki gittikçe artan uçurumun idrak edilmesini ve yoksulların zenginlikten pay almak üzere göç etmelerini artırmaktadır.

BM bünyesindeki Dünya Kalkınma Ekonomileri Araştırma Enstitüsü'nce yapılan bir araştırma, insanlığın yüzde ikisinin dünya servetinin yarısından fazlasına sahip olmasına karşılık, insanlığın yarısının dünya zenginliğinden düşen payın yüzde 1'de kaldığını ortaya koymuştur. Zenginlik dağılımı konusunda yapılan ilk küresel araştırmayı sunan Enstitü Müdürü Anthony Shorrocks, servet eşitsizliğinin gelir eşitsizliğinden bile daha büyük olduğunu, “Dünya zenginliğinin dağılımını eğer dünya nüfusunu on kişiden ibaret sayarsak, bunlardan biri ortadaki zenginliğin yüzde 99'unu alırken, geri kalan 9 kişi geriye kalan yüzde 1'i paylaşıyor” benzetmesiyle anlatmıştır ve ülkeler ve bölgeler arasındaki servet dağılımının da son derece dengesiz olduğunu, dünyanın toplam zenginliğinin yüzde 90'ının Kuzey Amerika, Avrupa ve yüksek gelirli bazı Asya-Pasifik ülkelerinin elinde toplandığını ortaya koymuştur (<http://www.un.org/esa>).

Bu verilerin de işaret ettiği gibi küreselleşme ile ülkeler arasında giderek artan ekonomik ve toplumsal ilişkiler, yoksulluğu azaltmada göçü, bir çare olarak ortaya çıkarmıştır. Artık insanlar medya ve hızlanan ulaşım olanakları sayesinde çok daha güvenli ve yüksek kazanç sağlayabilecekleri yeni diyarlara göç etmeye başlamışlardır. Her ne kadar göç yeni bir

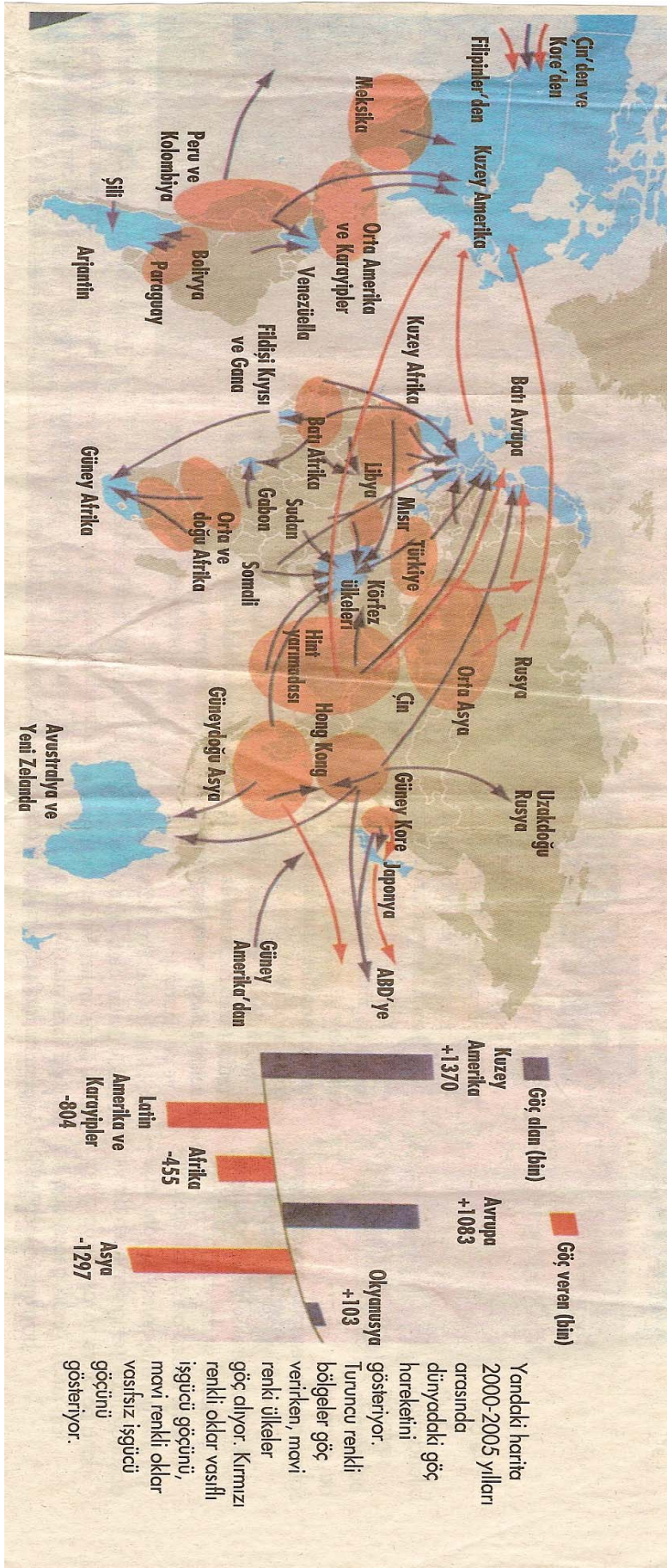
olgu gibi görünse de insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İlk insandan bu yana insanlar pek çok sebeple göç etmişlerdir. 17. Yüzyılda madenlerde, tren yollarının, limanların, kentlerin inşasında çalıştırılmak üzere Afrika'dan batıya zorla taşınan siyah köleler, 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden Kuzey Amerika'ya, Avustralya'ya daha iyi yaşam koşulları için göç eden beyazlar, 20. yüzyılda ülkelerindeki savaş ve çatışmalardan kaçan sığınmacılar farklı göç tarihleri ve hikâyeleri yazmışlardır (Kaya, 2000).

Bu bağlamda göç, nüfusun bir yerleşim alanından diğerine hareketliliği olarak tanımlanabilir. Göç, bireysel ya da kitlesel olarak yaşanan mekânın gönüllü veya zoraki olarak değiştirilmesidir, insanların içinde yaşadıkları coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye girmesidir.

Bugün yüz milyonu aşkın insan kendi ülkesi dışında yaşamaktadır. 4.5 milyon Türk vatandaşı dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Göç eden vatandaşlarımızın üç milyonu aşkını Avrupa'ya, bu üç milyonun %80'i Almanya'ya yerleşmiştir. Bugün sadece Almanya başkenti Berlin'de 150.000 den fazla Türk yaşamaktadır.

Aşağıdaki harita göçmenlerin 2000 ile 2005 yılları arasındaki vatan arayışlarını gösteriyor. Yerleşik insanların vatanı tek bir yerken, göçebelerin vatanı bütün dünyadır. Bugün milyonlarca insan doğdukları ülkelerin dışında yaşamaktadır.

## Bir Göç Haritası



Göç konusu 19. yüzyıldan itibaren bilimsel tartışmaların konusu olmaya başlamıştır. Alman-İngiliz kökenli olan coğrafya ve harita uzmanı Georg Ravenstein bu konuda ilk kez 1885 ve 1889'da Londra'da Royal Statistical Society'ye "Göç Yasaları" konulu iki bildiri sunmuştur (Kaya, 2000). 19. yüzyılda oluşturulan tek ve kapsamlı kuramdan sonra 20. yüzyılın toplumbilimcileri farklı kuramsal modeller geliştirmeye başlamışlardır. Göçmen edebiyatını incelemeye başlamadan önce bu edebiyatın doğmasını sağlayan göçü kuramsal olarak ele almak istiyorum.

## **2.1. Uluslararası Göç Kuramları**

### **2.1.1. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı**

Bu kuram göç hareketlerini ekonomik gelişmeye bağlı olarak açıklayan en eski kuramdır. Buna göre, emek fazlasına sahip olan ülkeler düşük ücret piyasasına sahiptir. Sınırlı emek piyasasına sahip olan ülkeler ise yüksek ücret piyasasına sahiptir. Bu ücret farklılığı nedeniyle, düşük ücretli işçiler yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir. Böylece emek zengini ülkelerde emek piyasası daralarak ücretler yükselmekte, sermaye zengini ülkelerde ise ücretler düşmekte ve denge oluşmaktadır (Abadan-Unat 2006).

### **2.1.2. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı**

Sjaastad, Borjas ve Todaro'nun geliştirdikleri bu kurama göre, bireyler maliyet/kâr analizi yaparak daha yüksek kazanç elde edecekleri yerlere göç ederler. Buna göre, uluslararası göç hareketleri kazanç ve istihdam açısından ülkeler arasındaki farklılıkların algılanmasına bağlıdır (Abadan-Unat 2006).

### **2.1.3. Yeni Ekonomi Kuramları**

Neoklasik ekonomi kuramını eleştiren Yeni Ekonomi kuramına göre, göç etme kararı tek tek bireyler tarafından değil, hane halkının tüm bireyleri ve hatta bazen birbiriyle ilişki halinde olan grubun tüm bireylerinin etkileşimi ile alınır. Bu kuramın savunucularına göre, haneler yurtdışına göçmen yollarken sadece gelirlerini mutlak biçimde artırma arzusunda

değil, aynı zamanda başka hanelere kıyasla “görelî yoksulluklarını” düzeltme dileğindedir (Abadan-Unat, 2006). Ücret farklılıkları uluslararası göç hareketinin vazgeçilmez koşulu değildir.

#### **2.1.4. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı**

Bu kuram uluslararası göç hareketinin modern sanayi toplumlarının işgücü talebinden ileri geldiğini savunur. Bu kuramın önde gelen savunucularından Michael J. Piore’ye göre uluslararası göç, gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısının temeli olan işgücü talebinden ileri gelmektedir. Piore’ye göre göç hareketleri, gönderen ülkenin yüksek işsizlik ya da düşük ücret gibi itici faktörlerden değil, kabul eden ülkelerin kaçınılmaz ve kronik düşük işgücü gereksiniminden gelir (Abadan-Unat, 2006).

#### **2.1.5. Dünya Sistemleri Kuramı**

Dünya sistemleri kuramına göre uluslararası göç, gelişmiş ülkelerin kapitalist piyasa sisteminin çevre ülkelere girişiyle oluşur. Kapitalist ekonomi Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya’daki merkezlerden çevreye doğru yayıldıkça, çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarının denetimine girdikçe göç akınları oluşmaktadır (Abadan-Unat 2006).

#### **2.1.6. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı**

Göçmen ilişkileri ağı göç hareketini özendirdiği için göç etme isteğini sürekli yaygınlaştırmaktadır. Bu kurama göre, ücret farklılığı önemini kaybetmektedir; çünkü göçmen ilişkileri ağları göçün yol açtığı masrafları ve içerdiği riskleri azaltmaktadır (Abadan-Unat 2006).

#### **2.1.7. Kurumsal Kuram**

Bu kurama göre, uluslar-ötesi göçmenlerin sayısı arttıkça, uluslararası göç akımı giderek daha çok kurumsallaşmaktadır. Kurumsallaşma süreci, hükümetleri göç akımlarını



denetlemekte daha fazla engellemektedir. Emniyet kuvvetleri tarafından yapılan kontroller, karaborsa fiyatlarını artırmakta, daha sıkı göç politikaları ise insan haklarını savunan kurumların direnişi ile karşılaşmaktadır (Abadan-Unat 2006).

### **2.1.8.Kümülatif Nedensellik**

Bu kurama göre bir iş türü “göçmen işi” etiketini taşımaya başladıktan sonra, bu iş türü yerli iş gücü tarafından aşağılanarak benimsenmemeye başlar, dolayısıyla yeni göç akımlarını beslemeye başlar (Abadan-Unat 2006).

### **2.1.9. Göç Sistemleri Kuramı**

Bu kurama göre uluslararası göç sistemi genellikle merkez durumunda bulunan bir veya birkaç ülkeden oluşan bölge ile çok sayıda göçmen yollayan ülkelerden oluşmaktadır (Abadan-Unat 2006).

Uluslararası göçün nedenlerini açıklamada en çok öne çıkan görüş, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere yapılan refah düzeyi farklılıklarının sebep olduğu göçlerdir. Siyasi çatışmalar, istikrarsızlıklar ve savaşlar da göçü artırmaktadırlar. Uluslararası göçün yönünün tüm dünyada daha az gelişmiş Güney ve Doğu’dan daha çok gelişmiş Kuzey ve Batı’ya doğru gerçekleştiği görülmektedir.

Ekonomik nedenlerin yanı sıra savaşlar, sıkıyönetimler, darbe dönemi baskıları, siyasi zorlamalar ilticaları, zorunlu göçleri artırır. Dünyada binlerce insan can güvenliklerini korumak için doğup büyüdükleri vatanlarını terk etmek zorunda kalmışlardır.

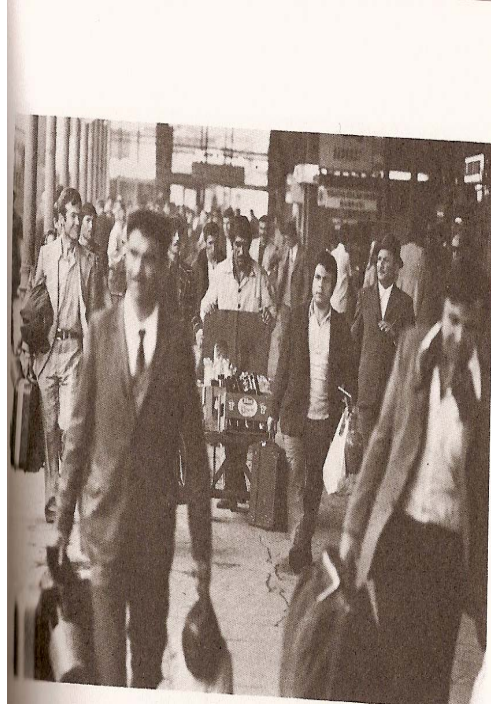
Çok çeşitli sebeplerle oluşan göçün aktörleri çeşitli kategorilerde incelenebilir:

- 1- Devamlı yerleşim alan göçmenler
- 2- Geçici sözleşmeli işçiler
- 3- Geçici görevli uzman ve meslek sahipleri
- 4- Kaçak işçiler, göçmenler

- 5- Sığınma arayanlar
- 6- Mülteciler

Göçmenlerin bir kısmı yeni ülkelerine tamamen yerleşirken bir kısmı geçici sözleşmeler imzalarlar. Bu göçmenler arasında meslek sahibi uzmanlar olduğu gibi vasıfsız kaçak işçiler, sığınma arayanlar ve mülteciler de vardır.

Bu bağlamda göç kuramlarının ve göçmen türlerinin analizinin ışığı altında 1960'larda Türkiye'den Almanya'ya yönelen göç dalgasının nedenlerini ve sonuçlarını analiz etmek gerekmektedir.



Almanya'ya göç eden göçmenlerin fotoğrafları yeni bir hayata başlayacak olan işçilerin şaşkınlıklarını ve heyecanlarını yansıtmaktadır.





Yedinci Adam, John Berger-Jean Mohr

Almanya'da garda birbirleriyle tanışan 'yabancı' yüzler 'öteki' olmaya hazırlanırken..

### 3.TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ “ALMANCILAR”

İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanan Almanya işgücü ihtiyacını azaltmak amacıyla pek çok ülke ile anlaşmalar imzalamıştır. Bu kapsamda 1955–68 yılları arasında sekiz Akdeniz ülkesiyle işçi alımı anlaşmaları yapılmıştır: 1955'te İtalya ile 1960'ta İspanya ve Yunanistan ile 30 Ekim 1961'de ise Ankara Sözleşmesi ile Türkiye ile yapılan anlaşmaları 1963'te Fas, 1964'te Portekiz, 1965'te Tunus ve 1968'de Yugoslavya ile yapılan anlaşmalar izlemiştir. Bu işçi alımları 1973'te Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerin vatandaşların dışında yeni işçilerin alınmasının durdurulmasına (Anwerbestopp) kadar sürmüştür. 1964'te yabancı işçi sayısı bir milyona, 1974'te ise dört milyona ulaşmıştır (Kuruyazıcı, 2001). Bu işçilerin geçici olarak Almanya'da buldukları, bir süre sonra 'vatan'larına dönecekleri düşünülüyordu oysa öyle olmadı.

“İşgücü istemişlerdi ama insanlar geldi. Gelenler ülkedeki refahı bozmuyorlardı, tersine refahın sürdürülebilmesi için gereklidiler. Ama buradaydılar işte (Kuruyazıcı, 2001).”

Bu çalışmada bir eseri incelenecek olan İkinci Kuşak yazarlardan Zafer Şenocak ise bu konuda şöyle düşünüyor:

“İşgücü olarak çağrıldı bu insanlar Almanya’ya. Burada bulunmalarının birinci nedeni ekonomik. Almanya bir göç ülkesi değil. Öyleyse bu insanlar burada konuk. Ama bu konukluk uzadıkça ev sahipleri bundan kaygılanıyor... İşgücü demek yedek parça demek değil. Onlar birer insan. Geçmiş bir tarihleri, kendilerine özgü bir dünyaları ve kültürleri var (Kuruyazıcı, 2001)”.

1960 askerî darbesinden sonra Türkiye’de ekonomik göstergeler döviz sıkıntısını ve işsizliği işaret ediyordu. Almanya’da ise tam tersi bir durum söz konusuydu: Artan işgücü ihtiyacını karşılamak isteyen Almanya özellikle Asya ülkelerinden görece ucuz işgücü sağlamaya, kendi vatandaşlarının yapmak istemediği işleri yapacak, ekonomik kalkınmasını sağlayacak taze kana ihtiyaç duyuyordu. Türkiye ise Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1962–1967) çerçevesinde göçü şöyle ele almaktaydı:

“İstihdam politikasının bir başka yönü de işgücü fazlasının işgücü kıtlığı çeken Batı Avrupa ülkelerine ihracıdır. Ancak Türkiye işgücü fazlalığı olan, fakat niteliği yüksek işgücü konusunda kıtlık çeken bir ülkedir. İşgücü ihracının niteliği yüksek işgücü halinde olması bu kıtlığı artırabilir, bu sakıncanın önlenmesi için tedbirlerin alınması şarttır (Kaya, 2000).

1961 ve 1964 yıllarında Almanya ile Türkiye arasında sözleşmeli işçi alımı anlaşmaları imzalanmıştır. Bu ilk kuşak göçmenleri, 1973 ve sonrasında Alman hükümetinin göçmen aileleri birleştirme kararı almasıyla göç eden eşler ve çocuklar izler. 1970’lerde yaşanan Varto ve Gediz depremleri gibi doğal afetler de Almanya’ya göçü artırmıştır (Kaya, 2000).

Göç eden ilk kuşak işçi Türkler, kendilerine yabancı olan Batı Avrupa-Hıristiyan kültürü içinde pek çok uyum sorunu, yalnızlık ve yabancılaşma duyguları yaşamışlardır. Almanya’da yabancı işçilerden beklenen Alman kültürüne uyum sağlama ve hatta asimile olma iken Türk işçiler diğer pek çok işçi grubu gibi kendi içine kapanmış ve gettolarını oluşturmuşlardır. ‘Kültür şoku’ içinde ne Türk ne de Alman, Almanya’da ‘yabancı’, Türkiye’de ‘Almanca’ olmuşlardır. 1982 yılında Hıristiyan Demokratların (CDU) iktidara gelmesiyle yabancı işçilerle ilgili meseleler öncelikli hale gelmiş ve yabancı işçilerin dönüşlerini özendirici teşvikler alınmaya başlanmıştır. 1983’te çıkarılan bir yasa ile 30

Ekim 1983 ile 30 Haziran 1984 tarihleri arasında Türk işçilerin geri dönmeleri durumunda kendilerine 10500 Mark, ayrıca reşit olmayan her çocuk için de 1500 Mark tazminat verilecekti. Ayrıca geri dönen ailelerin çocuklarına yönelik ülkelerine uyum sağlayabilmeleri için yardımda bulunmak üzere bir kültür anlaşması imzalanmıştı (Kuru yazıcı, 2001).

Almanya’da kalan, Türkiye’ye göç etmeyen bu işçilerin ve onların çocuklarının göçmen olma, azınlıkta kalma ve “öteki” olma durumu hayatlarının her alanına yansıdığı gibi edebiyatlarına da yansımıştır.



Karikatür: Vangelis Pavidis,

Geçmişten gelen köklerini geleceğe taşıyan göçmenin acısı...

#### 4. GÖÇMEN EDEBİYATI

İnsanlar göçerken kültürleri ile beraber hareket ederler. Kültür kelimesi Latince “cultura”dan gelir. Cultura, inşa etmek, işlemek, süslemek, bakmak anlamlarına gelen “colere”den türetilmiştir. Kültür kavramı çeşitli biçimlerde açıklanabilir: Türk Dil Kurumu'na göre kelime anlamı; tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür.

Sosyolojik olarak, bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü de o toplumun kültürüdür. İnsanlar için de muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi o kişinin kültürüdür. (www.tdk.gov.tr)

Kültür terimini günümüzdeki anlamı ile ilk kez 17. yüzyıl da Samuel Pufendorf kullanmıştır. Ona göre kültür doğaya karşıt olan ve belli bir toplumsal bağlam içinde ortaya çıkan tüm insan esaslarıdır. XVIII. yüzyılın sonunda Kant'ta da bu görüşle karşılaşmıştır; Kant, kültürü, insanın kendi mantıklı doğasından ötürü özgürce gerçekleştirebileceği amaçların tümü olarak tanımlamıştır. Daha çok Anglosakson nitelikli olan çağdaş kültür görüşü, aydınlanma çağında oluşmuştur. Çağdaş kültür kavramının yaratıcısı olan Herder, kültürü bir ulusun, bir halkın ya da bir topluluğun yaşam biçimi olarak tasarlamakla bu kavrama tarihsel boyutunu kazandırmıştır (Özlem ve Ateşoğlu, 2006).

Önemli bir evrensel kavram haline gelen kültür, farklı bağlamlarda farklı biçimlerde kullanılır. Kültür kavramı 'bütünselci' (wholistic) ve 'senkretik' (syncretic) olmak üzere iki farklı şekilde ele alınabilir. Bütünselci kültür kavramı kültürü yerel ve ulusal sınırlar içine hapsederken, senkretik kültür kavramı, küreselleşmenin etkisiyle kültürün yerel ve coğrafi sınırlar içine hapsedilemeyeceğine, kültürün her geçen gün yeniden inşa edildiğine işaret eder. Bu bağlamda göçmenler, uluslararası göçün aktif aktörleri, taşıdıkları kültürle göç ettikleri diyarların kültürlerinin karışmasına, daha doğru bir ifadeyle yeni bir alışım sürecinin ortaya çıkmasına neden olurlar. Edebiyat bu alışımın ortaya çıktığı önemli alanlardan biridir. Uluslararası göçün sebep olduğu yeni 'vatan'larda oluşturulan 'Göçmen Edebiyatı'nın yansımaları Almanya'ya göç eden üç kuşak yazar üzerinde de görülmektedir. Bu yazarları incelemeyen önce göçmen edebiyatı üzerinde meydana gelen terminoloji tartışmalarını açıklamak gereklidir.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde "Göç Edebiyatının" ne olduğu tartışmaları 1980'li yıllara kadar gider. İlk tartışma, 1980 yılında 'Südwind/Güney Rüzgârı' adlı yayın organı tarafından başlatılmıştır. Südwind, değişik göçmen toplulukları arasında köprü işlevi görmek üzere, İtalyan kökenli göçmen Franco Biondi ile İran kökenli göçmen Rafik

Schami'nin öncülüğünde kurulmuştur ve bütün göçmen topluluklarının anlayabileceği ortak dil olan Almancayı kullanarak dışlanmışlığı, yabancı olmanın zorluklarını, çeşitli haklardan yoksun kalmalarını ortaya koyan ve “göçmen işçi” ve “göçmen işçi yazını” kavramlarını vurgulayan bir anlayıştır. Bu yeni oluşmakta olan edebiyatla ilgili pek çok farklı adlandırmalar ortaya çıkmıştır. Başlangıçta “Konuk İşçi Edebiyatı” (Gastarbeiterliteratur), “Konuk Edebiyatı” (Gastliteratur), “Gurbetçi Edebiyatı” (Literatur der Betroffenheit), “Yabancılar Yazını” (Ausländerliteratur) gibi adlar alan göç edebiyatı sonraları “Göçmen Edebiyatı” (Migrantenliteratur), “Yalnız Alman Edebiyatı Olmayan Edebiyat” (eine nicht nur deutsche Literatur) olarak isimlendirilmiştir. Bu bağlamda “Göçmen Edebiyatı” kapsamında çeşitli yazarları göç tarihlerine ve eserlerinin içeriğine göre üç kategoride incelemek mümkündür (Göbenli, 2000).

Nevzat Üstün, Bekir Yıldız, Yüksel Pazarkaya, Güney Dal, Fakir Baykurt, Aras Ören, Habib Bektaş, Şinasi Dikmen, Yaşar Miraç, Fethi Savaşçı, Yücel Feyzioğlu, Kemal Kurt ve Aysel Özakin birinci kuşak yazarlardır. Bu yazarların ezici çoğunluğunun dili Türkçe'dir. Sadece Almanca yazan ise iki yazar vardır: Şinasi Dikmen ve Saliha Scheinhardt. Ana konuları arasında gurbetçilik ve bunun sonucu olarak yaşanan sıkıntılar ve acılardır (Göbenli, 2000).

İkinci göçmen edebiyatçıları kuşağı, Türkiye'de doğmuş ama erken yaşlardan itibaren Avrupa'da büyümüş yazar kuşağıdır ve bu kuşak esas olarak iki dillidir. Almanya'da Osman Engin, Zehra Çırak, Zafer Şenocak, Feridun Zaimoğlu, Renan Demirkan, Salih Omurcak, Nevfel Cumart; Avusturya'da Seher Çakır. Bu kuşağın en önemli ayırıcı özelliği 'arada kalmışlık' ve 'kimlik çatışması' temalarını eserlerinde işlemeleridir. Yurtsuzluk, aidiyetsizlik, uyum sağlayamama sıkça karşılaşılan motiflerdir (Göbenli, 2000) .

Üçüncü kuşak yazarlar ise “Kanak Attak” olarak adlandırılan ve Feridun Zaimoğlu etrafında şekillenen, kimlik politikalarına, pasaport ve köken sorularına karşı çıkan bir anlayışın temsilcileridir. Kanak Attak akımı içinde sadece Türk kökenli göçmenler değil aynı zamanda Arap, Rus, Pakistanlı, Tunuslu göçmenler de yer alır (Göbenli, 2000).

#### 4.1. Kanak Atak Manifestosu

“Kanak Atak sınırlar üzerinden insanlara atfedilen, deyim yerindeyse beşik kertmesi kimliklerin ötesinde bir biraradalıktır. Kanak Atak pasaport ya da köken sormaz, pasaport ya da köken sorusuna karşı çıkar. En küçük ortak paydamız, belirli insan gruplarının ırkçı atıflarla toplumsal, hukuksal ve siyasal sonuçlara yol açacak şekilde Kanaklaştırılmasına karşı çıkmaktır. Kanak Atak milliyetçilik karşıtıdır, ırkçılık karşıtıdır ve etnolojik atıflardan beslenen her türlü kimlik politikası biçimini reddeder.

İnsanları sömüren, baskılayan ve aşağılayan herkese ve her şeye doğrudan karşı çıkıyoruz. Kanak Atak’ın müdahale sahası siyasal-ekonomik egemenlik ilişkilerinin ve kültür endüstrisinin değerlendirme mekanizmalarının eleştirisinden Almanya’daki gündelik hayatın olgularıyla hesaplaşmaya kadar uzanır. Genel insan hakları ve temel haklardan yana çıkıyor, ama aynı zamanda bir eşitlik modeline bağlı kalmayan ve hegemonyal bir kültüre tabiiyeti reddeden bir tutumu benimsiyoruz. Doğru olan, her somut durumda müzakere edilmeli ve karara bağlanmalıdır.

On yıllardan beri Alman olmayanların siyasal durumuna, yaşam koşullarına ve gündelik hayatına işaret eden dernekler ve girişimler mevcut. Buna rağmen bu çabalar her grubun kendi cemaatiyle sınırlı kalıyor. Kanak Atak lobi politikası yapmaz, konformist göçmen politikasından kopar; hücumu dönük bir biçim ve içerikle geniş bir kamuoyuna hitap etmek ister. Toplumsal ve siyasal koşulların adını koymaksızın Almanya’dan yakınan, tanınma ve hoşgörü dileyenlere meydanı bırakmamanın zamanı geldi (Ayata, 1999)”.

Bu manifestonun da işaret ettiği gibi göçmenler her tür ayrımcılığa, yabancı düşmanlığına ve dışlanmaya karşıdırlar. Göçmenlerin hissettiği bu duygular evrenseldir ve bugüne kadar pekçok esere de konu olmuşlardır. Joseph Conrad’ın *Amy Foster* adlı hikâyesinde, hikâyenin başkişisinin Amerika’ya giderken bindiği gemi İngiltere kıyılarında batarken Doğu Avrupalı köylü Yanku Goorall’ın çektiği ıstırap şöyle tasvir edilir:

“İnsanın kendisini, dünyanın bilinmeyen bir köşesinde kaybolmuş, çaresiz halde bulması, söylediklerini, nereden geldiğini kimsenin anlamaması gerçekten de zor bir durumdur (Said, 2004)”.

Göçmen Edebiyatında konular, başlangıçtaki “Misafir İşçi Edebiyatı” döneminde vatan hasreti, göç edilen yerde yaşanan yabancılaşma iken “Göçmen Edebiyatına” dönüşmesiyle birlikte göç edilen yere yerleşmiş olmanın getirdiği sorunlar olmaya başlamıştır. Göçmen

Edebiyatı göçmenlerin göç ettiği ülkenin onları göç etmeye mecbur bırakan sosyal ve ekonomik koşullarını, göç etmenin nasıl bir deneyim olduğunu, göç edilen ülkede karşılaşılan düşmanlık ve ırkçılığı, hissedilen köksüzlük duygusunu, yurtsuzluk ve farklı kültürel çeşitlilik nedeniyle yaşanan kimlik arayışını anlatır.

Birinci Kuşak yazarlardan Yüksel Pazarkaya ise yazarların böyle bir sınıflandırmaya karşı olduğunu şöyle anlatır:

“Göçmen işçilerin geldikleri ülkelerdeki yazarlar onların göçmen yaşantısını konu alsalar onlar da mı bu yazın grubuna girecekler? Yabancı yazarlardan, yazın metinleri değil, yemek tarifleri ya da kullanma kılavuzları de gibi, konuk işçi yazını bekliyorlar. Yazın yazındır... Bir sanat yapıtını belirleyen konusu değildir hiçbir zaman [...] (böyle bir ayırım yapmak) Alman okurların gözünde Almanlarla yabancılar arasında kesin bir ayırım yaratacak, bu da bizlerin bu ülkenin yazın yaşamından silinmemize neden olacak[...] Bize düşen ise yazdıklarımızın kalitesi ile bu dışlanmaya karşı koymak olmalıdır (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

Zafer Şenocak ise “Yazını çekmecelere yerleştirmek, konulara, mesleklere ya da gruplara ayırmak insanı çıkmaza sokar. Yazınsal olan, tüm insan varlığını kuşatan bir şeydir.”der (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

Bugün ise dünyanın yaşadığı yeni ‘Mülteci Çağı’nda, yerinden edilmiş kişi çağında, göç etmiş insanın kederi ve müşkül durumu Göçmen Edebiyatının ilk ve ikinci kuşak göçmenler üzerindeki farklı yansımaları, ilk kuşak yazarlardan Güney Dal’ın *Küçük “g” Adında Biri* ve Zafer Şenocak’ın *Tehlikeli Akrabalık* romanları üzerinde ele alınacak ve açıklanmaya çalışılacaktır. Göçmen edebiyatı aynı zamanda “sürgün bilinci”nin etkisiyle oluşturulmuş bir edebiyattır. Sürgün olmayı Çek yazar Ota Filip şöyle tanımlar: “Göçmenler ya da yurtlarını yitirmiş kişiler, öteden beri çağlarının tarihine yenik düşmüş insanlardır (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”. Yazınbilimci Tzvetan Todorov’a göre ise sürgündeki kişi, yurdunu yitirmiş ama buna karşılık başka bir yurt edinememiş biridir, dolayısıyla da çifte dışlanmışlıkla yaşayan insandır. Yazmak için gözleme ihtiyaç olduğu düşünülürse, sürgün oma durumunun bilinci ve farkındalığı artırdığı, bu bağlamda olumlu bir özellik taşıdığı da söylenebilir. Todorov sürgün olmanın kazanımlarını şöyle anlatır

“On ikinci yüzyılda Hugh Of St. Victor’un dile getirdiği ideali bugün en iyi biçimde yeniden canlandıran, sürgündeki insandır; bu idealin başlangıçtaki anlamında olmasa bile. Hugh of St. Victor şöyle demişti: ‘Kendi ülkesini güzel bulan kişi yalnızca bir acemidir; her ülkeyi kendi ülkesi sayan insan güçlüdür artık; ama ancak bütün dünyayı bir yabancı ülke gibi gören kişi yetkindir’. Fransa’da yaşayan bir Bulgar olarak ben de bu sözleri, Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan bir Filistinli’den, Edward Said’den aktarıyorum; Said de bu sözleri Türkiye’de sürgün yılları geçirmiş olan Erich Auerbach’da bulmuştu (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

Zafer Şenocak da “Çiftadam” şiirinde de arada olmayı anlatır:

### **Çift Adam**

İki ayrı gezegende ayaklarım  
Dönmeye başlayınca onlar  
Beni parçalayacaklar  
Düşüyorum  
İki ayrı dünya var içimde  
Ama hiçbirini tam değil  
Kanıyorlar durmadan  
Sınırsa tam da  
Dilimin ortasında  
Bir mahpus gibi çırpınır  
Kanatırım bu yarayı

‘Nehrin iki yakasından’ da olan Zafer Şenocak’ın şiirinde de işaret ettiği gibi göçmenler hem iki ayrı dünyadandırlar hem de hiçbirine tam olarak ait değildirler.



## 5. GÜNEY DAL

Güney Dal, Almanya'ya göç etmiş ilk kuşak yazarlardandır. 11 Ağustos 1944'te Çanakkale'de doğmuş, ortaöğrenimini bu şehirde tamamladıktan sonra bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümüne devam etmiştir. Film seslendirme oyuncusu, kitap satıcısı, radyo gazetecisi olarak çeşitli işlerde çalışmıştır. İlk yazıları "Demokrat Çanakkale" dergisinde (1963), ilk öyküsü Yeni Ufuklar dergisinde yayımlanmıştır. *Kuş Tüyü Döşek* adlı sahne oyunu ise 1965 yılında İ.Ü.T.B Gençlik Tiyatrosunda sahnelenmiştir. 1972 yılından beri Berlin'de yaşamaktadır. Eserleri şöyledir: *İş Sürgünleri (Memeleri Büyüyen İşçi)* (1976), *E5* (1979), *Fabrika'da Bir Saraylı* (1981), *Kılları Yolunmuş Maymun* (1998), *Gelibolu'ya Kısa Bir Yolculuk* (1994), *Aşk ve Boks (Sabri Mahir'in Ring Kıyısı Akşamları)* (1998). Öyküleri *Buzul döneminden Haberler* (1983), *Yanlış Cennetin Kuşları* (1985), Antolojisi ise *Geschichten aus der Geschichte der Turkei* (Yüksel Pazarkaya ile) (1990).

Kitaplarının tümü Almanya'nın büyük yayınevleri tarafından Güney Dal, Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi'nin Chamisso Ödülünü almıştır. 12 Mart döneminde Almanya'ya göç etmiş '68 kuşağı öğrencisidir. Bu göç sürgün niteliği taşır ve yazar sürgün olma bilinciyle 1976 yılında *İş Sürgünleri* romanını yazar. Bu eser "göçmen işçi edebiyatının" ezilmişlik, sömürü, yabancılaşma, yeni kültüre uyum sağlayamama motifleriyle örülmüştür.

İkinci romanı *E-5'te* de göçmen işçilerinin sorunlarını ele alır Güney Dal. "Emeği peşinde, karnını doyurma uğraşı içindeki insanın dünya içindeki yalnızlığı"nı anlatan yazar 'yurtsuzluğu', 'sürgün yaşamını' Türkiye'ye tatile giden göçmen işçi ailelerin kullandığı karayolunun adını verdiği romanında anlatır. Bu roman gurbet acılarını anlatmak için kullanılan bir araç olmaktan çıkmış, biçimsel olarak da gelişmiştir. Bazı eleştirmenler *E-5'i* o zamana kadar yazılmış en iyi konuk işçi romanı olarak nitelendirirler. Güney Dal ise bu romanı için "daha fazla roman özelliği taşıyor" ve "yazınsal kalitesi daha çok öne alınmış bir roman" der (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)".

1980'lerden sonra biçimsel arayışlar ve kurgulama Güney Dal'ın romanında ağırlık kazanmaya başlamıştır.

“Benim ve Almanya’daki işçilerin sorunlarını ele alan diğer arkadaşların kitaplarına bir bakıma edebiyat kitabından çok sosyal araştırma kitabı gibi bakıldığına defalarca tanık oldum” diyerek roman sanatıyla ilgili görüşünü şöyle anlatır:

“Sanatın kurallarından asla ödün vermeden hareket etmelidir [...] Roman yazacak bir kişi mutlaka üç-beş katmanda romanın açıcı anahtarlarını okuruna vermelidir. Roman her zaman bir buzdağdır. Ancak, asıl anlatım suyun altındadır. Anahtarları vereceksiniz, bunları ele geçirebilenler belirli kapılardan girip sizin romanınızdan daha çok zevk alacaklar (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

***Fabrikada Bir Saraylı ya da Şimdi Tango Zamanı*** romanıyla ilgili ise Güney Dal şöyle der:

“Okuyucu bu romana, ayrıca kendisi roman yazıyormuşçasına girebilecek, böylece dışı okuyucu denen bir okur türü yaratılmaya çalışılacak. Okuyucu, romanı okurken kendisi de bu romana katkıda bulunacak (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

***Küçük “g” Adında Biri*** yazarın göçmen edebiyatı kapsamında değerlendirilebilecek önde gelen romanlarından. Pek çok göçmenin göç ve sürgünlük durumlarının anlatıldığı bu roman da yazarın biçimsel arayışlarının örneğidir.

## 6. KÜÇÜK “g” ADINDA BİRİ

Romanda, Küçük “g” isimli Almanya’ya göç etmiş bir yazarın günceleri, yazar olmak isteyen kenar mahalleli bir genç tarafından araştırılarak bulunur. Roman esas olarak geçkin yaşında hangi sebeple Berlin’e göç ettiği bilinmeyen fakat orada ölen Küçük “g”nin yazma çabalarını yansıtan metinlerden oluşmaktadır. Küçük “g” Türkiye’deki mahalle bakkalına Berlin’de yazdığı yazıları göndermiştir:

“Orada, memlekette yeniden bir yerim, bir odacığım, bir adresim olana değin bu değersiz kâğıtlar paketçisini lütfen himayenizde bulundurunuz. Emaneti pek yakında, Büyük Programlamacı’nın izniyle hemen alacağım. Derin saygılarımla. İmza: “g” (s. 27).

Küçük “g” Berlin’de yalnız ve yabancısıdır:

“Yüreğime sıcaklık arıyorum günlerdir. Yöremde, ben konuşmasam da dilini anladığım insanlar olsun.” (s.31).

Güney Dal Küçük “g” nin yabancılığını Alman Edebiyatının önde gelen yazarlarından Kafka’dan bir alıntıyla ifade etmiştir:

“Sie sind nicht aus dem Schloss, Sie sind nicht aus dem Dorf, Sie sind nichts. Leider aber sind sie doch etwas, ein Fremder, einer, der überzählig und überall im Weg ist.”

Şato’dan değilsiniz siz, köyden de değilsiniz, hiçsiniz siz. Ama ne yazık, biraz bir şeysiniz siz, bir yabancı, her yerde ve tüm yollarda olanlardan...”*Küçük “g” Adında Biri*, (s. 31).

Romanda Küçük “g”nin Berlin’de bir Türk lokantasında röportaj yaptığı pek çok kişinin farklı göç hikâyeleri yer almaktadır. Bu göçmenler ilk kuşak göçün aktörleridir. Hemen hepsinin hikâyesinde vatan hasreti, yabancı olma, yalnızlık ve uyum sorunları ile karşılaşırız.

## 6.1. Vatan Hasreti

“Vatan kavramı sadece bir coğrafi bölge midir? Bu bölge ile sınırlanabilir mi? Vatan aynı zamanda politik nitelikli vatan anlayışının ötesinde bir duygudur, bir özlemdir de. Kendine yabancı olmayan bir yerde kendisini evinde hissetmektir. Öbür yandan yabancı ülkeyi vatan yapan da vatani yabancı bir ülkeymiş gibi algılayan da biziz (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

Hekim Muzaffer Savaşçı (Küçük “g”nin görüştüğü göçmenlerden biridir) ve eşi Selma Berlin’e uzmanlık eğitimi için burs kazanarak gelmişlerdir ama Berlin’e uyum sağlamak özellikle Selma için çok zordur:

“Yurtdışında yaşamak kişiyi onulmaz ruh ve vücut dertlerine kardırır... Ülkede olsak anneme, içimi açabildiğim sevdiklerime sorar, akıl danışırdım (s.41 ve 42)”.

“Ben gidiyorum memlekete, söyleyin ona, kocama!” (s.45).

Ressam Burak da yabancı olmanın tüm acısını hissetmektedir:

“Portreleri seyre duran insanlar, yüzlerin bu engebelerinde, bu arazilerde, bu haritalarında görsünler ki sürgünde, diasporada, emigrasyonda yaşam, cana cehennemdir, ruha kazınmış onulmaz bir yaradır” (s.55).

Radyo muhabiri Gürel Bey de vatan hasretini şöyle anlatır:

“Sizi ne zaman görsem bir İstanbul ağrısı saplanıyor yüreğime. Yüzlerce minareden ezan sesi duyar gibi oluyorum. Fatih’in, Koca Mustafapaşa’nın arnavutkaldırımları parlıyor yağmurdan. Çocukluğum, yeniyetmeliğim geçiyor sırtında annemin giydirdiği Bursa ipeklisinden martı beyazı bir gömlekle. Sonra babamın taş plaklarında bir nihavent makam...”(s.73).

Gürel Bey vatan hasreti yüzünden tatillerde Girit’e, Yunan adalarına gider. Sendikacı İzzet ise “En boktan şeyi bile gözümde tütüyor memleketin” diyerek duyduğu özlemi dile getirir.

Küçük “g”nin kahramanlarından bazıları uzun yıllardır Almanya’da yaşamalarına rağmen dışlanmakta ve aşağılanmaktadır:

“...On yıldır birlikteyiz, işyerindeki arkadaşları da öyle... Her gün sanki beni yeni görüyorlarmış, orada, yanlarında, redaksiyon odasında bulunmam pek gariplik gibi suratıma öyle bakıp susuyorlar. Her gün böyle. Çamurmuşum, pislikmişim gibi uzak durmaya özen gösteriyorlar benden, neden? Nerde masa başından uzak, dondurucu soğuklarda sokak sokak koşturup yapılacak bir iş var beni sürüyorlar... Sekreterli odalarında dünyayı yerinden oynatan haberleri kendileri yaratıp üretiyorlarmış gibi kurum kurum kurulan ŞEF’lerim, gizemli suratlar, fısıltılı tavırlarla, nedenini ancak kendilerinin bildiği anlaşılmaz heyecanlı bağırımlarla bana çamur gibi bakıp benim kazancımın üç katı aylığı kendilerine hak görüyorlar! Helal olsun onlara ve bana da!” (s. 74)

Türk bir doktorun işine geç kalması onun yabancı olmasının disiplinsizliğiyle ilişkilendirilirken, garson Mine yabancı olduğu için adı bile sorulmadan “pişt pişt” gibi ünlemlerle çağrılır. Almanca bilmeyen Mine’ye komik kaş göz işaretleri yaparak isteklerini anlatırlar.

Bununla birlikte bazı konularda yabancılara karşı farklı uygulamalar vardır. Almanlar ‘az gelişmiş kültür kişilerine’ ‘yabancı’, ‘azgelişmiş’ bonosu uyguladıkları için Türklerin tiyatro eserlerini sahnelemelerine fırsat verirler. Böylece, tiyatrocunun Meriç’e göre Türklerin

de vergi katkısıyla kentin kültür bütçesinden tiyatro için kaynak sağlamış ve yabancıları aşılamadıklarını kanıtlamış olacaktırlar. Yabancı uzakta olduğunda eğlendiren, hoş görülen; yakınımızda olduğunda ise rahatsızlık veren biridir. ‘Egzotik bir yabancından daha rahatlatıcı, komşu yabancından daha rahatsız edici bir şey yoktur. Yabancı yaklaşmamalıdır (Bilgin, 2007).

Almanya’daki Türkler, Almanları pek çok konuda eleştirdiği gibi daha eğitilmiş olan Türkler de diğer Türk göçmenleri özellikle de işçi olanları eleştirir:

“Bizim millete hiçbir zaman yaranılmaz. Kıskançlık, bok atma... Değil Avrupa’nın göbeğinde olmak, kutuplarda eksi altmış derecenin altında olsak dahi bunların huyu değişmez. Yıllardır Nobel’e aday o ünlü Alman yazarı var ya, biliyor musunuz ne demiş akademide geçen gün? “Tarih, Türklerle ortak bir kültürel eylem yapabilmemiz için henüz olgunlaşmış değil.” Yazar bey haklı ama ne yapalım, bu abuk insanlarımızla solduğumuz işte buraya kadar yetiyor.” (s. 71) Tiyatrocu Meriç.

“Küçük burjuvalar. Memlekette de böyleydiler. Dünya yıkılsa umurlarında değil. Çıkarlarına dokunma, en iyisi sensin. Bunlar parçalamazlar. Kemiririler düşmanlarını. Usul usul...Keyiflerine, incir çekirdeği içerikli değerciklerine dokunma zararlarının görmezsin.”( s.79) Sendikacı İzzet.

## 6.2. Anadil Sorunsalı

İnsan, kelimelere bağımlı olarak yaşamaya adanmışsa kendini, anadilinden başka vatan yoktur ona.( Sandor Marai, s.9)

Yabancı bir ülkeye göç etmenin en zor yanlarından biri anadilin işlevini yitirmesi, geçersizleşmesi ve yeni bir dil öğrenme güçlüğüdür. Özellikle ileri yaşta olan göçmenler için yeni bir dile ve yeni bir kültüre alışmak oldukça zorlu bir süreçtir:

“Necimi anlamaz. On beş yıl önce, ilk darbede, yakmış ardındaki köprüleri öyle gelmiş buraya. Nasırlaşmış onun ülke hasreti. Benimki öyle mi ya? Bu yaşta sonra bir de tut Almanca öğrenmeye kalk. Kafam her şeye kapalı. Buralara geldim diye grev yapıyor sanki aklım, algılarım...” (s.81).

“Yurtdışı bana düşman. Yollarda, yeraltı trenlerinde birden ter basıyor her yanıma, kendi içime düşecekmişim gibi oluyorum. Gövdemin orta yerinde kapkara bir girdap... Ürkütüyor beni buralar. Her yerler. Kulağıma gelen anlamadığım bu yabancı kelimeler, tınıları onların... (s.82).”

“İnsanın anlatacaklarını kendi dilinde anlatabilmek ne saadet, aman Tanrım!” (s.127).

Şair Arpat ise Türkçe değil Almanca şiir yazmak mecburiyetinde hissetmektedir kendisini. Aslında şiirlerini önce Türkçe yazar, sonra Almanca’ya çevirir ama bu sırrını kimse bilmez. Almanlar arasında paylaşılmayan bir şairdir ve Türkleri kendisine ilham kaynağı olacak hiçbir özellik taşımamakla suçlar. Şair Arpat 1960’lı yılların başından beri Almanya’ya göç edenleri tanımaktadır ama işçi göçünün başlamasıyla ‘uygar olmayan’ Türklerden utanır:

“Şimdi efendim, altmışlı yılların başından bu yana tanırım ben bunların çoğunu. İşçiler gelmemişi henüz. Öyle ipten kazıktan kurtulmuş gibi estetik yoksunu herifler karılar yoktu Berlin sokaklarında benim taşıdığım pasaportun aynısını taşıyan. Geldiler, Almanların yanında kredimiz de düştü... Dünyanın her türlü felaketlerini yüz milyon yıldır yaşayıp hayatta kalabilme hünelerini gösteren hamamböceği ırkıyla genetik bir yakınlıkları var bunların gibime geliyor”(s.84–85).

“Tiksindim iyice artık bu beleşi, şarklı tavırlarından. Soğudum bu bizimkilerden iyice” (s.86).

“Bazen melek bazen canavardır bunlar. Aldatılmamak adına seni aldatmaya her zaman hazır dırlar. Zavallı dırlar işlerine geldi mi. Bir de alçakgönüllü birilerini bulmasınlar karşılarında, sövmeye ya da küstahlaşp yıldırma hazır dırlar. Geldikleri ülkede de böyleydi çünkü bunlar, uluslarının ve dinlerinin vazgeçilmez karakteri olarak mı biliyorlar bu tavırlarını nedir?” (s.109).

Küçük “g”nin görüştüğü göçmenler arasında Kâmil Kedi’nin bazı açılardan ideal göçmeni ve ideal insanı temsil ettiği düşünülebilir. Farklı kültürlerin olumlu yanlarını kullanarak bir senteze ulaşma, kaosun yaratıcılığı ve gelişmeyi artıracağına duyduğu inanç Kâmil Kedi’nin sözlerinde yer bulur:

“Ben buraların kedisiyim, unutmayın. Enceliğimden beri bu kültürün havasını koklamış, suyunu içmiş, domuz eti kemiklerinin olduğu kadar kurban koyunu kavurmalarının da değerini bilmiş ve onları kendi kültürleri içinde yerli yerine oturtturarak yemiş, aralarında hiçbir hak geçirme yapmaksızın bu yaşa, bu tekirliğe, bu kemâlete erişmiş bir kediyim Küçük “g” Bey! Her ne kadar Türkçe anlasam ve bu dille şiirler yazmış olsam da sizinkilerden sayılmam. Bir kediyi aptalca ulusal kalıplar içine sokmaya çalışmak kadar bönce bir şey olamaz! Kediler evrenseldir! Bunu bilmeyenin anlamayanın bu gezegende işi ne kuzum?!.. Gitsin, gitsinler “Xymyé” gezegenine! Çünkü orahların yaptıkları bölükler, bütün bir galaksimizin gezegenlerinde, gelecek kuşaklara ‘ibret’ olsun diye anlatılıyor, örnek veriliyor. O gezegendekiler yaşadıkları şimdiki zamanı bir şeyler üreterek değil de ‘Hadi eller

havaya' deyip ellerini havalarda havalandırarak geçiriyorlarmış. Ve başka hiçbir şey yapmadan, yalnızca geçmişlerini, bir parça da geleceklerini (gelecekleri ne ise işte onu) düşleyip yaşıyor, sonra da ölüyorlarmış. 'Şimdiki zaman'larında hiç olmazsa bir şeyler üretebilselermiş, kullanılmaktan lime lime olmuş, eprimiş, içi boşalmış geçmiş zamanlarına bir parçacık olsun sermaye kazanıp katkıda bulunabilirlermiş. Bu gezegenin uzun tarihinde 'şimdi'yi değerlendirmek isteyenler çıkmış tabii. Bizim gezegendekiler gibi olmaya özendirmek istemişler oradakileri, "Xymyé"lileri. Yani tam bizim gezegen değil de Avrupa bölümündekiler gibi olmaya eğilim göstermişler. Ne var başaramamışlar bir türlü. Bu kez de Avrupa'yı buraya getirelim, "Xymyé"ye kaçıralım demişler. Bu iş için de boğalaşacakları yerde öküzleşmişler: Avrupa'ya kaçırarak kendi yerlerini gönendirip güçlendirecekken tutup ırzına geçmişler Avrupa'nın. Samanyolu'nun en uzak gezegenlerinden duyulmuş zavallı Avrupa'nın acı bağırtıları.. Hayat bir kaostur... Azgelişmiş bir dilin yazarı olarak kaostan siz de yaralanmasını bilin... Dünya yazarı olursunuz belki?!"( s.136)

## 7. KİŞİ İNCELEMESİ

### 7.1. Küçük "g"

Almanya'da Berlin'e ileri yaşında göç eden Küçük "g" bir yazardır. İsmi böyle olması onun 'dervişçe bir alçakgönüllülüğe', 'bir çeşit yeni Mevlanacılığa' çağrısı gibidir. Onu tanıyanlar gizemli bir ışığı olduğunu düşünürler. Örneğin mahallenin bakkalı "O peygamber olduğunu gizlemek için etrafa kendini yazar olarak tanıtıyor" (s.12) der. Küçük "g" Berlin'de yazdıklarını postayla mahalle bakkalına gönderir:

"Orada, memlekette yeniden bir yerimi bir odacığım, bir adresim olana değin bu değersiz kâğıtlar paketçliğini lütfen himayenizde bulundurunuz. Emaneti pek yakında, Büyük Programlamacı'nın izniyle hemen alacağım. Derin saygılarımla. İmza: "g" ." (s.27).

Küçük "g" o dervişçe alçakgönüllülüğü ile yazdıklarını değersiz görür ve Büyük Programlamacı olarak adlandırdığı gücün evrende var olan her zerrenin dostu olduğunu düşünür. Bu gücü tanrı olarak nitelendirmez ve dinlere de inanmadığını açıkça belirtir:

"Dinlere inanır biri olsaydım, onların kendi tanrıları adına Tanrı'nın ağzından konuşarak yaşama verdikleri anlamı okur, ezber eder, öğrenir ve bu böyleymiş demek der, nasılsa yürümekte olduğum mezarıma doğru daha bir gönül rahatlığıyla yol alırdım." (s.140).

“Düşüncelerimi bildiğimce, gönlümce her an söylemeye, dışlaştırmaya hazırım. Çekincem yok kimseden! Neden olsun ki ölümün karşısında eşit değil miyiz?” (s.18).

Küçük “g” çok sevdiği ülkesi Türkiye’de halkını yoksulluktan ve haksızlıklardan kurtarmak için bir siyasi partiye üye olur. Artık hayatın anlamını bulmuştur, henüz ana rahmine bile düşmemiş çocukların geleceğini kurtaracaktır. Ülkesini aydınlık bir geleceğe kavuşturmak için çalışan yazar bir süre sonra takip edilmeye başlar. Bir gün evi basılır ve kendisine çok benzeyen ve üstelik Büyük “G” adında biri tarafından tehdit edilir. Küçük “g” nin ‘iyiliği’, ‘özgeciliği’ ve ‘mütevazı’ olmayı simgelediği düşünülürse Büyük “G”nin ‘egemen güçler yanında’ ve ‘bireyselci’ olmayı işaret ettiği düşünülebilir:

“Hayatın anlamı diye bir şey tutturdunuz. Adamına göre değişir, arkadaş. Görecedir. Ülkemizi nereye kadar, yani şu anaların şeyindeki çocukları nereye kadar... Yani ne kadar kurtaracaksınız? Görevim icabı yakından biliyorum; çok kurtarmacı izledim; izlettiler... Kurtarma işi ‘bağımlı’ yapar insanı, kardeşim. Kurtarma müptelası... bağımlısı olursunuz! Neyi kurtarıyorsunuz birini bitirir öbürüne saldırırsınız! Yok mu kurtaracak bir şey?! diye bağır bağırانları gördüm ben, yollarda, alanlarda...” (s. 144).

Bundan sonra Küçük “g” Almanya’ya göç edecek ve orada yazmaya devam edecektir. Küçük “g” Almanya’ya göç etmiş kişilerin göç hikâyelerini yazar. Bunun için bir Türk lokantasına gider ve pek çok kişiyle görüşmeler yaparak onların göç hikâyelerini dinler.

## **7.2.Yazar Küçük “g”nin Kişileri**

### **7.2.1Aşçı Halim**

Almanya’da aşçılık yaparak geçinen bir işçidir. 'Memleketine ve akrabalarına çok bağlıdır. Amcasının yardımıyla Diyarbakır’dan Almanya’ya ‘karılarıyla’ ve çocuklarıyla göç etmiş, bu sayede ‘oralarda’ vurulmaktan kurtulmuştur:

“Okumuşsundur gazetelerde, devletimiz bizim oradakilere karşı. Bizim oradakiler bizim oradakilere karşı. Bizim oradakiler devletimize karşı. Devletimiz, devletimize karşı.” (s.34).



Aşçı Halim de ‘bibisinin oğlu’na yardım etmek ve onun Almanya’ya göç etmesini sağlamak ister fakat başaramayacağını bilmektedir:

“Gel Seyfo, gel canımın içine sokayım seni. Saklayayım buralarda. Yazdım bir de bu Almanlar seni canımın içinde de bulup çıkartırlar, öyle bir fenleri var.” (s.34).

### **7.2.2 Hekim Muzaffer Savaşçı**

Eşi Selma ile tıp fakültesini bitirdikten sonra burs kazanarak uzmanlık eğitimini almak üzere on yıl önce Almanya’ya göç ederler. Henüz evlilikleri yenidir ve birbirlerini yakından tanıdıkça yalnızlıkları artar:

“Gençtik. Yabancıydık daha birbirimize ve ilk kez bu kadar iç içe kalıyorduk. Ama uzlaşamayacak ne var ki şu yeryüzünde? Selma’nın uzlaşma bilmez hırçınlıklarına şaşırıp kalıyordum. Ödün verdikçe benden daha geniş ödün sınırları talep ediyordu bilinçli bilinçsiz. Nasıl davranmam gerektiğini bilmiyordum. Ülkede olsak anneme, içimi açabildiğim sevdiklerime sorar, akıl danışırdım.” (s.42).

Almanya’ya uyum sağlayamayan eşi uzun süren buhranlarından, bunalımlarından sonra, Hekim Muzaffer Savaşçı’ya bile haber vermeden Mardin’e döner. Ülkesinin siyasi sorunları onu çok etkilemiştir ve orada bulunup ‘vatanına’ hizmet etmek ister. Bu ani karar, eşi tarafından terk edilmek, Hekim Muzaffer Savaşçı’ya ağır gelir ve ciddi bir hastalık dönemi geçirir.

### **7.2.3 Mine**

Türkiye’deki eşinden ayrılmış ve kızı ile Almanya’ya göç etmiştir. Almanya’da bir barda çalışıp yeni bir hayat kurma çabasıdadır. Memleketinde işiyle ilgili dedikodular yapılırsa ama o ‘içki evinde çalışıp erkeklerin gönüllerini yaptığı’ yönündeki sözleri ‘kültürsüzce’ bulur.

#### 7.2.4 Burak, Ressam

Ressam Burak Almanya’da tamamen yalnız ve içedönük bir hayat sürdürür. Günlerce evinden çıkmaz, kimseyle konuşmaz ve sağlığına dikkat etmez. Tablolarındaki göçmenler kadar zayıf ve sağlıksız görünür. Yaptığı resimleri satmadığı için yoksulluk içindedir ve resimlerini satma önerisiyle evine gelen, İstanbul’da bir resim öğrencisi iken tanıdığı Harun Hanım’ı da büyük bir kayıtsızlıkla karşılar. Kitapta niçin göç ettiği belirtilmemiştir ama bir sanatçı ve göçmen olarak Berlin’de yaşamak onu hiç mutlu etmemiştir.

Resimleri satılmaya başladıktan sonra ‘burjuva ressam’ olarak isimlendirilir ve acı çekmiş gurbetçilerin böyle soyut bir biçimde yansıması şiddetle eleştirilir. O ise artık Türk olduğunu belirtmekten kaçınır olmuştur:

“Sergilerimin prospektüslerinde, tanıtma dergiciklerinde, el ilanlarında filan bunlarla aynı ulustan geldiğimi yazmaya, belirtmeye çekiniyorum artık. Niye onurlandıracakmışım onları? Doğum yeri: İstanbul. O kadar. Layıktır bu adamlara.” (s.95)

#### 7.2.5 Meriç, Tiyatrocu

Türkiye’de de tiyatro yapmıştır ama rejisi ile ilgilenmemiştir, Berlin’de ise Kreuzberg’te terk edilmiş bir fabrikanın çatı katında çocuk oyunları sahneye koymaktadır. Almanya’da doğmuş ve anadilinde tiyatroyu bilmeyen çocuklara tiyatroyu öğretmektedir ama yine de Türklerden takdir görmemektedir:

“Bizim millete hiçbir zaman yaranılmaz. Kıskançlık, bok atma... Değil Avrupa’nın göbeğinde olmak, kutuplarda, eksi altmış derecenin altında olsak dahi bunların huyu değişmez. Yıllardır Nobel’e aday o ünlü Alman yazarı var ya biliyor musunuz ne demiş akademide geçen gün? “Tarih, Türklerle ortak bir kültürel eylem yapabilmemiz için henüz olgunlaşmış değil.” Yazar bey haklı ama biz de ne yapalım, bu abuk insanlarımızla soluğumuz işte buraya kadar yetiyor..” (s.71).

Meriç de mutsuz ve sağlıksız bir göçmendir:

“İzin verin de yerime gidip oturayım. Basur memelerim iyice azıttı son zamanlarda biliyor musunuz? Alkolün haddi hesabını iyice kaçırdım artık, biliyorum. Ruhumun kırıksıklıklarını

ütülüyor, içim daralmaktan kurtuluyor diye şişeler dolusu şaraba bana mısın demiyorum ama itiraz eden gövdem...” (s.72)

## 7.2.6 Gürel Bey, Radyo Muhabiri

On yıldır Almanya’da bir radyoda muhabirlik yapmaktadır ama Alman iş arkadaşları her gün ona ‘yabancı’ olduğunu hissettirirler:

“Her gün sanki beni yeni görüyorlarmış, orada, yanlarında, redaksiyon odasında bulunmam pek garipmiş gibi suratıma öyle bakıp susuyorlar. Her gün böyle. Çamurmuşum, pislikmişim gibi uzak durmaya özen gösteriyorlar benden, neden? [...] İçim içimi yiyor yıllardır bunlarla birlikte.” (s.74–75)

Gürel Bey Berlin’de üniversite öğrencisiyken kendisi gibi Türkiye’den üniversitede okumak için bu gelişmiş Batı ülkesine gelmiş arkadaşlarıyla beraber 1968 döneminin çoksusunun etkisiyle de Türkiye’de yönetimi ele geçirmiş askerlerin haksızlıklarını, işkenceleri kınamak için pankartlarla protesto eder. Bu yürüyüşlerde Gürel Bey’in fotoğrafları çekilir ve Türkiye’deki bazı gazetelerde ‘vatan haini’ olarak adlandırılır. Artık ülkesine dönme şansı kalmamıştır, bundan sonra vatandaşlıktan çıkarılma korkusuyla yaşamak zorundadır. Vatan hasreti, dışlanma, aşağılanma ve yalnızlık Gürel Bey’in sağlığını bozmuştur:

“Öylesine ürkütücü, karışık rüyalar görüyorum ki yıllardır. Fırlayarak, bağır bağır uyanıyorum. O yüzden uyku filan hak getire hanidir. Gözkapaklarım kurşun gibi ağırlaşmış kendiliğinden şöyle bir kapanmıyor mu biraz dalar gibi olmuyor muyum anında ciğerlerimde soluk tükenmiş gibi boğulasım geliyor. Ter içinde kalıyorum, sırlı sıklam... Mutfağın, koridorun, odaların, helânın işte artık evde açılacak ne kadar ışık varsa hepsini yakıp yatağın içine bağdaş kurup oturuyorum. Duyulmuş duyulacak tüm seslere kulak kabartıyorum. Sanki birileri gelecekmiş gibi. Kaslarımın her bir parçası çelik gibi gerili, her yanım kaskatı oluyor. Bu yüzden belki de beynime kan mı ne gitmiyor, bir uyuşukluktur başlıyor düşüncelerimde, beynimin kıvrımlarında. Hadi bir kalp çarpıntısıdır gidiyor. Gelsin yatağın başucundaki konyak şişesinden yudumlar... ve sigara! Bir yudum konyak şişeden ve bir sigara daha. Bir yudum konyak şişeden ve bir sigara daha. Derken gün ağarmaya başlıyor... Dün gece yine, parmaklarım bir hamam kurnasıymış sanki su yerine ama iltihaplı yeşil sümüksü bir sıvı akıp duruyor her birinden... Bakmak istemiyorum parmaklarıma.” (s.77)

### 7.2.7 Sendikacı İzzet

Türkiye’de İşçi Partisi’nin önde gelen savunucularındandır ve 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde tehditlerden ve korkudan kaçmış, sürgün hayatı yaşamaya başlamıştır. Artık güvendedir ama bu ‘bomboş özgürlüğünden’ de korkar. Artık kendini adadığı davasına, İşçi Partisi’ne hizmet edememektedir. Vatan hasreti ve üstelik diğer Türk göçmenlerle olan ilişkisi yalnızlığını artırır:

“En boktan şeyi bile gözümde tütüyor memleketin. Ağlasam sanki biraz yatışacakmış gibi içimdeki kabarma. Elli yaşından sonra tut buralarda ağla! Öldürseler ağlamam. Dönerim! Teslim olurum! İşkence ediyorlarmış. Etsinler! Bu boşluktan, bu yalnızlıktan bin kat iyidir. Bilirsin hiç olmazsa acıların yerini. Ruh acıyınca öyle mi ya? Böylesine hiç çaresiz, insanlar ortasında yapayalnız hissetmemiştim kendimi.” (s.81).

### 7.2.8 Arpat

Altmışlı yılların başında Berlin’e göç etmiş ve bir şair olarak kariyer yapmıştır. Şiirlerini Türkçe yazar ve sonra Almancaya çevirir ama Almanlar Almanca yazdığını düşünürler:

“Bilseniz nasıl yanıyorum bazen, bunların diliyle şiir yazmak mecburiyetinde olduğuma! Zaten Almanlar ötesini fazla karıştırmayıp Almanca yazdığımı sanıyorlar benim. Sesimi çıkarmıyorum ben de; onlar kendilerini ben kendimi kandırıp gidiyoruz işte.” (s.83)

İşçi göçleriyle gelen yeni göçmenlerden hiç hoşlanmaz Şair Arpat. Kendisi yıllarca emek vermiştir Alman dünyasından kabul görebilmek için, bu nedenle kimseye yardım etmez. Edebiyat dünyasındaki başarısına rağmen o da diğer göçmenler gibi mutsuz ve hastalıklıdır:

“Kapalı yerlerde bir ter basıyor, bir kalp çarpıntısı; son zamanlarda hiç iyi hissetmiyorum kendimi. [...] Bir doktorum, ruh doktorum var; Alman, çok ünlü... O söyledi, ‘sanatçı depresyon’uymuş. Giderek yaşlanan sanatçıların depresyonu. Kapıların yüze karşı kapanmalarının paniği imiş! Bilmem ki? Ömrüm panikle geçti zaten; ne ayrıcalığı ola ki bu tür paniğin?” (s. 88)

### 7.2.9 Şadiye İnanç

Her şeyin kitaplardan öğrenilmeyeceğini düşünen, hayatını ince ruhlu, sanatçı yaradılışlı olduğunu düşünen eşi ve çocuklarına adanmış, yıllarca Almanya’da fabrika işçiliği yapmış, eşi çalışmamış ve üstelik aldatılmış bir kadındır. Bir böbreğini kaybetmiştir ve doktorlar artık ömrünün sonuna yaklaştığını söylemektedirler. Şadiye İnanç’ın en büyük endişesi ise Türkçe bilmeyen, anadillerinden uzak yetişmiş çocuklarının geleceğidir; çünkü artık onlar ‘memleket’te de yabancıdırlar.

### 7.2.10 Ergün İnanç

Tiyatroya İstanbul’da başlamış ve yirmi beş yıldır tiyatroyla ilgilenen, kendi tanımlamasıyla ‘büyük bir insan ve büyük bir sanatçdır’. Tüm mutsuzluklarını ve vatan hasretini içki ile tedavi etmeye çalışmıştır:

“Okuyorum gazetelerde, havalar İstanbul’da güneşliymiş. İçkiye teşekkürler olsun ki iradaki hava durumuyla buradakini aynılıyor. İşte bu bakımdan şu anda burada değil de İstanbul’da olanları hiç kıskanmıyorum!” (s.110).

Ergün İnanç okuyan ve düşünen bir insandır. İşçi göçlerinin yarattığı sorunların farkındadır. Almanya’da doğup büyüyen ikinci kuşak çocukların durumuna çok üzülür, üstelik kendi çocukları da bu kuşağa dâhildir:

“Nerdeyse alkolik olacağız bu gastarbayterlerin, gastarbayter çocuklarının ortasında. Bu bu genç çocuklar! Hele onlar! Sağlık bilgisinden yoksun, korku dolu boş odalarda sevgisizi boy atıp hüdai nabi büyümüş buncağızlar! Köylüken birdenbire tren çarpmış gibi sanayi işçileri olmuş ana babaları, berhava olmuş ruhları ve vücutlarıyla nerde kaldı bu çocukları Berlin’e Avrupa’ya hazır etsinler?” (s.109).

### 7.2.11 Orhan

Orhan Almanya’da üniversiteden geçen yıl mezun olmuş bir kimya mühendisidir. Çok acılar çektiğini, bu sebeple sanatçı olabileceğini düşünür ama sonradan herkesin sanatçı

olamayacağını anlar ve hayatta vardığı sentezlerle bol bol para kazanmayı amaçlar. Mezuniyetinin ardından memlekete dönmüş ama orada da mutlu olamayacağını anlamıştır:

“Ülkeye dönüp sanatsal analiz ve sentez sonuçlarımı oradakilerle tartışayım istedim, o da tutmadı. Çünkü orada her gün her şeye yeniden başlıyorlar. Dün yaptıklarını unutuyorlar, hadi bugün yeni baştan... Eh orada ne analiz ne de sentez işe yarıyor. İyi yürekli barbarlar gibi, tarihleri her gün yeniden başlıyor... Gün batınca bitiyor. Tüm ilişkiler de öyle. [...] Beyinlerindeki kayıt disketleri ancak bir günlük işler için yeterli oluyor.” (s.102).

### **7.2.12 Karin Speer**

Bir Türk ile evlenmiş, Tiyatrocu Meriç’in eşidir, babasız büyümüş ve evlenerek bir baba figürüne sahip olmayı düşlemiş Doğu Almanyalı bir kadındır. Kendisi gibi babasız büyümüş, Batı Almanya’da çalışan güçlü fabrika işçisi Meriç ile evlenerek kendisinin ve çocuklarının bir babaya sahip olacağını düşünmüştür. Oysa Meriç fabrika işçiliğini bırakmış ve kırık dökük Almancasıyla tiyatro yapmaya başlamıştır. Meriç Türk arkadaşlarıyla Türkçe konuştuğunda, Karin kendi ülkesinde bir yabancı olmuştur:

“Anlamıyor beni. Alınıyor. Vurup kapıyı suratıma, çekip gidiyor evden... Söylüyorum arada bir ona da; mırıltıyla da olsa söylüyorum: babamı hiç tiyatrocu olarak düşlememiş, düşünmemiştim ki... Hapisteyken düşlerime güç, bana dayanma direnci veren koca bu değildi ki... ‘Batı Berlin’ dedikleri bu imiş demek diyorum şimdi, hanidir yani...” (s. 116).

Karin Meriç ile evlenebilmek için Batı Berlin’den Doğu Berlin’e kaçmış, yolda yakalanmış ve tutuklanmıştır. Bütün bu fedakârlıklar ayrı kültürlere ve ayrı anadillere sahip olmanın gölgesi içinde sadece büyük bir mutsuzluğa dönüşmüştür.

### **7.2.13 Serdar**

Berlin’de Küçük “g” nin yazılarını yazdığı işletmenin patronudur. Babası tarafından sevilmemiş, şiddete maruz kalmış çocukluğunun ardından beş yıl önce Almanya’ya gelmiş, kendisinden yaşlı bir Alman kadınla evlenmiş ve bir oğlu olmuştur.

### 7.2.14 Doktor Şükrü Egemen

Türkiye’de askeri darbe döneminde işkence görenlere ‘İşkence Edilmiştir’ raporları vermiş, ‘İlerici Hekimler Derneği’ başkanlığı yapmış, bildirilere imza atmış, tehditler nedeniyle Almanya’ya iltica etmiş bir hekimdir. Almanya’da da kamuoyu oluşturmak için çalışmalarına devam etmiştir ama ‘kendisini önemsetmek için telâşe müdürlüğü yaptığı’ ve ‘ihbarcı’ olduğu iddia edilmiştir. Oysaki topladığı paraları Türkiye’de hapiste olanların eşlerine ve annelerine gönderir.

### 7.2.15 Zehra

Bir psikologdur ve Küçük “g” ile konuşup onun yaralarını anlamaya çalışırken Küçük “g”yi sinirlendirir:

“İnsan ne diye adını Küçük “g” diye yazar, söyletir ki? Böylece siz kendinizi aşağılayıp yedi kat yerin dibine sokmaya özen göstermiyor musunuz? Nerdeyse bu işi bir ermişin, ıskılanmışın, hidayete ermiş olmanın bencilliğiyle yapıyormuşsunuz gibi. Başkalarının sizi daha öte küçümsemesine zaman ve olanak bırakmadan siz kendinizi aşağılıyorsunuz ki hiç olmazsa bu yolla onlara karşı bir güç gösterisi yağmış olasınız. Bir çeşit kendi kendine tatmin: mastürbasyon.” (s. 139).

Bu konuşmaların ardından Zehra, Küçük “g” nin saldırısına uğrar. Zehra şikâyetçi olmaz ama Küçük “g” Alman yasalarına göre tutuklanır. Gözaltı döneminde ise tutulduğu hücrelerinde ölü bulunur; çünkü bir kavgaya karışmış ve bıçaklanmıştır.

## 8. ZAFER ŞENOCAK



1961 yılında Ankara’da doğan Şenocak, 1970 yılından beri Münih’te yaşamaktadır. Münih Üniversitesinde Alman Dili ve Edebiyatı, tarih, siyasi bilimler ve felsefe eğitimi görmüştür. Pek çok eseri Fransızca, İngilizce, İtalyanca ve Türkçe’ye çevrilmiştir. *Atlas of a Tropical Germany* adlı kitabı ABD’de büyük ilgi uyandırmıştır. MIT, UC Berkeley, Dartmouth College, Oberlin College, Lafayette College gibi üniversitelerde konuk profesör olarak dersler vermektedir. Şiirleri ve hikâyeleri çeşitli Batı dillerinin yanı sıra Arapça, İbranice ve Japonca’ya da çevrilmiştir. Ayrıca kendisi de Yunus Emre’yi Almancaya çevirmiştir. Şiirleri: *Elektrisches Blau* (1983), *Verkauf der Morgenstimmung am Markt* (1983), *Flammentropfen* (1985), *Ritual der Jugend* (1987) (*Gençlik Ayinleri*, 1994), *Das Senkrechte Meer* (1991), *Fernwehanstalten* (1994) (*Taşa ve Kemiğe Yazılıdır*, 2000; *Kara Kutu*, 2004), *Übergang* (2005). Denemeleri: *Atlas der tropischen Deutschland* (1992), *War Hitler Araber?* (1994) (*Hitler Arap mıydı?* 1997), *Zungenentfernung* (2001). Romanları: *Die Prarie* (1997), *Gefährliche Verwandtschaft* (1998), *Der Erottomane* (2000), *Alman Terbiyesi* (2005), *Yolculuk Nereye* (2007), *Köşk* (2008) Öyküsü: *Der Mann im Unterhemd* (1995) (*Atletli Adam*, 1997)

Almanya’da yaşayan Türk yazarları arasında en çok tanınan ve pek çok ödül kazanmış bir yazar ve şairdir Zafer Şenocak. *Flammentropfen* şiir kitabıyla ilgi çekmiş, *Ritual der Jugend* (Gençlik Ayinleri) şiir kitabıyla ise Adelbert von Chamisso Ödülü’ne layık görülmüştür. Bu ödül töreninde yazarın yakın dostu Ulrich Johannes Beil yaptığı konuşmada şöyle der:



“Şenocak’ın şiiri sanki hemen o anda kâğıt üstüne dökülürmüş resimler gibi insanı büyülüyor, çünkü birisi sanki bildiğimiz sözcükleri yeniden yaratıyor ya da Almancadan yine Almancaya çeviriyor (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

Heinrich von Heise ise Zafer Şenocak ile ilgili düşüncelerini şöyle anlatır:

“Şenocak’ta iki farklı kültürün çatışmasından doğan dağınıklığın yanı sıra şiirsel duyarlılık ve imgelerin gücü, 1985’te Kreienhoop’ta yapılan edebiyat günlerinde kendisini dinleyenleri şaşkına çevirmiş hatta öfkelenmiştir. Alman kültürünün kavramsallığa olan tutkusu ki şiirde bile kendisine yer bulabilmiştir, duyuları ve düşünceleri böylesine coşturan (dans ettiren) böylesine zincirlerinden boşanmış metafor diline karşı pek fazla anlayış göstermez (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

Şair Zafer Şenocak’ın Almancası ‘farklı’ bir Almancadır. Kendisi bu konuda şöyle der:

“Şiirlerim her şeyden önce Alman dilinde oluşur, çocukluğumda ikinci bir dil olarak öğrendiğim ve daha sonra yaşam dili, içinde yaşadığım dik olan Alman dilinde, içimde yaşayan dil ise annemin babamın, bölünmüş çocukluğumun, kırık dökük anılarımın dili olan Türkçe. Bir yandan Alman tarihi, güncelliği, geleceği, dili ve edebiyatı, her şeyden önce Ekspresyonistler ve savaş sonrası şiiri, vatani olmayan şairlerin şiiri: yanı başımdaki uzaklık; öte yanda çocukluğum, evimiz, İstanbul, geçmişten gelen seslerle, binalarla dolu, beklenmedik anlarda geçmişi ile karşımıza çıkıveren şehir, eski Divan’lardan sesler ve resimler, çok dilli Müslüman-Levanten dünya (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

Zafer Şenocak dinin büyük rol oynadığı bir ailede yetişmiştir, babası ellili ve altmışlı yıllarda Türkiye’nin en etkili Müslüman dergilerinden birinin yayıncısıdır. Annesi ise laik bir memur ailesinden gelen bir ilkokul öğretmenidir. Ailesinden gelen bu iki farklı kültürün onun sanat yaşamı üzerinde de önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Zafer Şenocak şiirinde ‘Doğu’ ile ‘Batı’ arasında bir sentez yakalamıştır. Örneğin Ahmet Haşim’in çok bilinen dizelerini Almancaya çevirerek “bir katre alev” yerine “Flammentropfen” (Alev Damlaları) sözcüğünü kullanmıştır:

“Yârin dudağından getirilmiş  
Bir katre alevdir bu karanfil”

Alev damlaları saklanacak yer arar  
Döner durur havada  
Aç gömleğini ona (Flammentropfen, s.15)

Gökten bir çift bulut iner  
Bir damla alev bir yudum sevgi  
Bir kuş uçuşunu yarıda keser (Flammentropfen, s.46)

Şair *Gençlik Ayinleri'nde* Divan şiirinin gazel biçimini Almancaya uygular:

Sanırım keder acıya dönüştü ve biz hissetmedik  
Sanırım neşe coşkuya dönüştü ve biz hissetmedik  
Çiçekli bir dal bölündü ikiye ve yok oldu  
Sanırım bir gözyaşı yuvarlandı denize ve biz hissetmedik  
Sallanırken içimizdeki salıncakta haykırdı kalbimizin sirenleri  
Sanırım dikenli bir çalılıktı yanan içimizde ve biz hissetmedik  
Sönünce ateş dumanlar sarıp büyüttü ufkumuzu  
Sanırım biri ezdi kalbimizi ve biz hissetmedik  
Bir bulut yağmur damlası hafifliğinde taşıdı bizi  
Sanırım kırdık onun da belini ve biz hissetmedik (Gençlik Ayinleri, s.64).

Şair ödül törenindeki teşekkür konuşmasını şöyle bitirmiştir:

“Vatansızlığımın bana getirmiş olduğu kozmopolit duyguya çok şey borçluyum; bana kendimdeki yabancıyı ve yabancıdaki beni görme ve kaybetme olanağı tanıdı (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001)”.

Romanlarında ise aidiyet ve kimlik meselelerini ele alan yazar Zafer Şenocak vatansızlığı, yabancı olmayı, anadil sorunlarını göç eden kahramanların farklı kültürler arasındaki var oluş çabalarını, tarihe yaslanarak anlatır. Biçimsel olarak da yenilikler peşinde olan yazar post modern romanın özelliklerinden faydalanır.

Hem Güney Dal'ın hem de Zafer Şenocak'ın romanlarında biçimsel yenilikler söz konusudur ancak bu karşılaştırma öze yönelik olduğundan biçimsel farklılıklar üzerinde durulmayacaktır.

## 9. TEHLİKELİ AKRABALIK

Zafer Şenocak'ın göç etme deneyimi bakımından otobiyografik özellikler taşıyan bu eseri babası Türk, annesi Alman-Yahudisi olan Sascha Havas'ın yurtsuzluk ve aidiyetsizlik meseleleri etrafında şekilleniyor. Münih'te doğan ama Berlin'e göç eden Havas, babası Türk olmasına rağmen Türkçe bile konuşamayan, annesinin etkisiyle bilinçli olarak Türk kökeninden uzak tutulmuş, fiziksel özellikleri ve aksansız Almancasıyla Alman'a benzeyen ama Alman yazın çevresinde yabancı bir yazar olarak algılanan bir kahramandır. Büyükbabasının mektuplarını anlamaya çalışarak köküyle, geçmişiyle barışmaya çalışıyor. Havas, Zafer Şenocak'ın aksine Almanya'da iki kez yabancı; çünkü hem Türk hem de Yahudi bir kökene sahip. Böylece üç parçalı bir aidiyet ve kimlik kargaşası içinde kalan Havas'ın Alman eşi Marie ve Alman arkadaşlarıyla olan ilişkileri onun varoluşsal sorunlarını sorgulamasını sağlıyor. Havas'ın iz arayışı onun tehlikeli akrabalarıyla olan ilişkilerini düşünmeye itiyor.

### 9.1 Havas'ın Yurtsuzluğu

“Ne vatandaş ne yabancı ne gerçekten Aynı'nın ne de bütünüyle Öteki'nin yanında yer alan 'göçmen', Platon'un da söz ettiği bu “piç” ortamda, toplumsal varlıkla toplum dışı varlık arasındaki sınırdaki bulunur.” (Bourdieu, 2003).

“Bugünüm bana yabancı. Geçmişim ise sisler arkasında bıraktığım o kayıp şehirde bana ev sahipliği yapmakta... Bundan böyle bizler gerçek şehirler veya köyler değil hayali mekânlar yaratacağız, görünmeyen hayali vatanlar. (Rushdie, 1991)”.

Havas'ın yalnızlığı ana rahmine düştüğü anda başlar, çünkü o günden itibaren bir şehre değil birçok şehre aittir ya da belki hiç birine ait değildir.

“Güneydeki bu hoş şehirle karşılaştırıldığında, Berlin'in ne kadar ağır bir havası vardı. Çocukluğumun duyguları depreşti. Annem beni bu şehirde dünyaya getirmişti. Ana rahmine ise başka bir yerde düşmüşüm, güneydoğuda, Avrupa'nın kenarındaki daha büyük ve daha eski bir şehirde...(s.36)”.

Havas'ın babası büyük burjuva bir aileden gelir. İsviçre'de iktisat eğitimi gören, Almanca ve Fransızca konuşabilen babasının annesini evliliğe ikna etmesi beş yıl sürmüştür, zira bir Türk ile evlenmek annesi için kabul edilebilir bir şey değildir. Annesi onu Almanya'da dünyaya getirmek ve bir Alman yapmak ister. Bu sebeple, o doğduktan sonra evde Türkçe konuşulmaz:

“Annemi sorularıyla sıkıştırdığımda, bu önlemi bana farklı dünyalar arasında rahat bir yaşam sağlamak için aldığını söyledi.” (s.12).

“Bir dil, dünyayla başa çıkabilmek için öğrenilir. İnsanın kendi dilinin artık hiçbir işe yaramaması büyük bir darbe olsa gerek. Türkçe'yi hiçbir zaman tam olarak öğrenemedim. Yalnızca birkaç sözcük biliyorum. Ortalama bir Alman turistin bildiğinden daha çok değil.” (s.12)

Annesi Alman vatandaşı olarak doğmuştur ama Yahudi kökeni yüzünden vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Havas on sekiz yaşına geldiğinde Alman devleti tarafından yapılan Almanca yeterlilik sınavına girerek Alman vatandaşlığı hakkını elde eder ama babası Türk olmasına rağmen Türk vatandaşlığına alınmaz. Vatandaşlık hakkının alınabilmesi için anayasanın 116. maddesinde söylenenlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Vatandaşlık hakkındaki anayasa maddesi 1913 yılından beri değiştirilemeyen bir maddedir ve ırk temellidir. Buna göre:

1-... Kanunlarda başka türlü düzenlenmedikçe, Alman vatandaşlığına sahip olanlar ile 31 Aralık 1937 sonrasında Almanya'yı terk etmek zorunda kalmış Alman etnik kökenli kişiler ve onların eşleri veya çocukları Alman olarak kabul edilirler.

2- 30 Aralık 1933 ile 8 Mayıs 1945 tarihleri arasında siyasal, ırksal veya dinî nedenlerden dolayı vatandaşlıktan çıkarılanlar ile bu muameleye maruz kalanların çocukları başvuruları halinde Alman vatandaşlığına alınmaya hak kazanırlar (Kaya, 1999).

1974 yılına kadar çocuğun milliyetini baba belirlerken, bu tarihten itibaren anne ya da babadan birinin Alman soyundan olması vatandaşlık hakkı için yeterlidir.

Havas, Münih'te doğmuştur ve kendini bir Münihli olarak tanımlar.

“Ben Münih'te doğmuştum. Yani bir Münihliydim. Ayrıca bu şehri seviyordum, bunu Berlin'de hiç kimseye açıkça söylememiştim; çünkü bu münasebetsizlik kabul edilir ve beni bir çırpıda harici biri yapardı.” (s.118).

Havas, bir Münihli olarak Berlin'e alışmakta zorlanır.

“Buraya göç edip yerleşmiş olanlar, kısa bir uyum sürecinden sonra, yerlilere kendi vatanlarındaki alışkanlıklarını dayatmaya başlarlar. Böyle dayatmacı kişiler, buranın şivesi kullanılarak cezalandırılır, bu şiveye vâkıf olmak için ancak yerli bir anneden süt emmek gerekir.”

Havas bir mirasyedir ama onun zengin olduğunu hiç kimse bilmez. Paraya yaşadığı ülke içinde verilen anlam, onu aidiyet sorunlarını düşünmeye iter.

“Doğup büyüdüğüm bu ülkede, para her şeyin merkezinde yer alıyor gerçi ama insanlar sanki merkezlerinde paranın yer aldığı tüm bu şeyler sanki önemsizmiş gibi davranıyorlar. Parası olmayan toplumun üyesi bile sayılmıyor. ve parası olan da hiçbir şeyi kendine dert etmeye gerek duymuyor. Parayı bile. Bu yüzden bu ülkeye göç etmiş akıllı insanlar. Alman pasaportu gibi değersiz şeylere değil, öncelikle Alman Markı'na sahip olmaya bakıyorlar. Çünkü Almanya'da bir var oluş sorunu olan aidiyet sorununun çözümü sadece ve sadece Alman Markı'ndan geçiyor”(s.11).

Büyükbabasının ülkesine yaptığı ziyarette ki bu ziyareti aile ziyareti olmaktan çok turistik gezi olarak niteler, paraya verilen değer bu iki ülkede birbirinden oldukça farklı olduğunu gözlemler.

“Para, orada da insanlar arasındaki tüm ilişkileri belirliyordu. Ama her şey para değildi.” (s.11)

Yüksek enflasyon nedeniyle Türkiye'de para değersizleşmiştir.

“...Ve oraya ayak basmamdan daha bir gün geçmeden ben de ötekiler gibi davranmaya başlamıştım. Sabah, kaldığım otelden ayrıldıktan sonra ilk işim, elektronik tabeladan, Türk Lirası'nın Dolar ve Alman Markı karşısındaki değerini okumak üzere bir döviz bürosuna gitmek oluyordu” (s.11).

“Ötekiler gibi” davranmak, yabancı olmak kahramanın ilk hissettiği duygulardan biridir. Köklerine olan yolculuğu turistik bir gezi olarak yorumlaması da Havas'ın yabancılığını açıkça ortaya koyar. “Yabancı” olmak zor bir durumdur. Yabancı diğerlerinin gözünde bir bakıma tuhaf olandır. Yabancı evinden kovulmuş bir sürgündür. Adorno sürgünü şöyle anlatır: “Sözcüğün bilinen anlamıyla bir yere yerleşmek artık imkânsızdır. İçinde büyüdüğümüz geleneksel meskenler tahammül edilemez bir hale gelmişlerdir. ... ev bitmiştir. Bütün bunlar karşısında en iyi davranış tarzı bağlanmamış, arada kalmış

davranıştır hâlâ.” Edward Said ise yabancı olmanın özgün bir bakış açısına ulaşmayı mümkün kıldığını düşünür. “İnsanların çoğu temelde tek bir kültürün, tek bir ortamın, tek bir yurdun farkındadır; sürgünlerse en azından iki kültür, ortam ya da yurdun farkındadırlar ki bu bakış açısı çoğulluğu, eşzamanlı diğer boyutlara dair bir farkındalığa-müzikten bir tabir ödünç alırsak-kontrapual (iki ya da daha fazla melodinin bir arada çalınmasından meydana gelen) bir farkındalığa yol açar (Said, 2000)”.

Kahramanımız her ne kadar Türkleri “öteki” gibi görse de eşi Marie ile Türk-Ermeni meselesi üzerine tartışırken Türklerden yana tavır koymaktadır:

“Kadim bir Doğulu halk olan Ermeniler, sırf Hıristiyan oldukları için, kurgusal bir biçimde Batılı yapıldılar. Buna karşılık, yüzleri bölgedeki tüm öteki halklardan daha Batı’ya dönük olan Türkler, Müslüman oldukları için, Avrupalılar tarafından asla Batılı olarak kabul edilmiyorlar.” (s. 15)

Marie ile Amerika’da tanışan Havas, kesin bir yuva bulmak amacıyla Marie ile Berlin’e dönmüştür.

“Marie’yi ilk gördüğüm anda, bu dikkati çekmeyen, tahta gibi göğüslü, her zaman biraz solgun görünen kadının, vatan arayışında bana yardımcı olabileceğini düşünmüştüm. Bu kadının yaşamının, uzakta da vatanındaki aynı kişi kalmasını sağlayan, berrak bir merkezi vardı. Buna karşılık ben uzaklarda kendimi çıplak hissediyordum. Yeni baştan giyinmek zorunda olduğum duygusuna kapılıyordum.” (s. 19).

Havas’ın Marie’den önce Berlin’de bir evi olmamıştır, sadece bir odası vardır. Anne ve babasının ölümünden sonra merkezini kaybetmiş ve bir yersiz yurtsuz olmuştur. Üstelik annesi her zaman yanında olmasına karşın, boşanmalarının ardından babasını nadiren görebilmiştir.

Havas 3 yıl Amerika’da yaşadıkdan sonra orayı evi olarak niteler, çünkü en son yaşadığı yeri evi kabul etmektedir. Berlin’deyken evi Münih’tir, Berlin’e döndüğünde ise evi Amerika olmuştur.

“Herhangi bir yerde kendimi evimde hissedebilmek için bu yeri en az bir kez terk etmiş olmalıyım.” (s.41)

“Kararımı Berlin’den ve Marie’den yana verdim. Hayatımda ilk kez kendime meydan okudum. Kendi kökenimle tartışmak istedim. Yani Marie’nin kuşkucu sorularından kaçmamaya, geçmişime bakmaktan korkmamaya karar verdim. Anımsamak acı verir. Bellek insanın kapanmayan tek yarasıdır. Ne ki ölümcül değildir. Tam tersine, bu yaranın acıları, yaşama daha kesin konturlar verir.” (s.44)

Bundan sonra Havas, Türk büyükbabasından kalan günceleri anlamaya çalışarak köklerine doğru manevi bir yolculuğa çıkar. Üstelik Türkçe bilmeyen ve katıldığı Türkçe kurslarını faydalı bulmayarak yarıda bırakan, Almanca yazan bir yazar olarak Havas, Alman yazın dünyasında “Alman olma heveslisi” olarak alınılan ve yazınsal yapıtı Yabancılar Edebiyatı denen tür altında sınıflandırılır.

“Kökenini anımsamak başarı getiriyor. İnsanın görünebilmek için kendini Almanlardan soyutlaması gerekiyor.(...) Bilimsel yazılarda adı artık Almanca’yı ustaca kullanan bir Türk yazar olarak geçiyordu.” (s.120)

Burada göçmen edebiyatının temel sorunsallarından biri ile karşılaşırız. Almanya’daki Türk yazarların edebiyatı ne kadar Türk’tür ya da ne kadar Alman’dır? Yazınsal dilleri Almanca olan ve Alman pasaportu taşıyan bu yazarların edebiyatını sınıflandırmak hâlâ tartışmalı bir konudur. Seksenli yılların ortasında, Almanya’da Yabancılar Edebiyatı adı verilen edebiyat kapsamında pekçok antoloji yayımlanmıştır. “Polikunst” adı verilen çok uluslu edebiyat ve sanat derneği kurulmuş ve Adelbert-von-Chamisso adlı anadili Almanca olmayan ama Almanca yazan yazarlara özel bir edebiyat ödülü konulmuştur. 1985 yılında ilk Chamisso ödülünü alan yazar Aras Ören’dir ve Zafer Şenocak, Polikunst’un son başkanı olmuş ve bu derneğin feshedilmesini sağlamıştır. Çoğunluk tarafından tanımlanma diğer bir deyişle azınlıkta kalma hali pek çok göçmen yazar ve şairi olumsuz etkilemiştir. Çünkü onlar ‘tikel olan yerine evrensel olanı anlatmayı tercih ederler ve çatışmadan ziyade uzlaşmayı benimserler’ (Tereoka, 1990). Marjinal kılınan, ötekileştirilen azınlık (göçmen) kültürü Amerikalı felsefeci John Russon’a göre şöyle açıklanmaktadır:

Günümüzde çoğulculuk adına sıkça yapılan bir jest var: Ötekini öteki olarak değerlendirmek, ötekinin kültürünü olduğu gibi kabul etmek ve onun kendine özgü bir yapısı olduğunu düşünmek. Azınlık kültürlerini ‘ilgi çekici’ ve ‘egzotik’ olarak algılayan bu anlayış, söz konusu kültürlerle yaklaşırken ‘hoşgörülü’ olunması gerektiğini vurgular. Burada yatan anlayış ‘ötekini’ ilgiye, korunmaya ve desteğe muhtaç âcizane bir varlık olarak gösterir. Bu nedenle ‘ötekinin’ (azınlık)

bizim üstün sadakatimize ve hoşgörümüze tabi olmasını gerektiren ciddi bir iktidar ilişkisi çıkar. Bu yaklaşım, söz konusu iktidar ilişkisi içerisinde çoğunluğu azınlık karşısında ayrıcalıklı ve üstün bir konuma yerleştirir. Bu açıdan bakıldığında bizim ‘demokratik’ ve ‘çoğulcu’ olarak adlandırdığımız ideal çok kültürlülük aslında en azından ötekinin sahip olduğu etnisite kadar etnik bir anlatıdır (Russon, 1995)

Havas’a göre bir yazar olarak başarısız olmasının sebebi kökenini yeterince vurgulamamasıdır. Eğer kendisini iki dilli bir yazar ya da Yahudi soykırımı mağduru olarak tanıtsaydı daha çok ilgi çekebileceğini düşünür. Oysa Havas ne iki dillidir ne de soykırım mağduru. Almanya’da kültür endüstrisinin eserlerin edebi değeri üzerinde ciddi eleştiriler yazmak yerine ‘otantik, egzotik’ göçmenin ilginç hayat hikâyesini merkeze alan yorumları pek çok göçmen yazarı rahatsız ettiği gibi üç kimlikle (Alman-Yahudi-Türk) tehlikeli akrabalıkları olan genç yazar Havas’ı da rahatsız etmektedir.

## 9.2 Havas’ın Kimliksizliği

Türkiye’den Almanya’ya göç edenlerin kimliği Alman ya da Türk olarak alımlanmaktadır. Türkiye’de “gurbetçi” tabiri göç edenlerin anavatanın Türkiye olduğunu vurgularken, “Alamancı” deyimi Türk kimliğinin yitirilmesini, değerlerin Almanlaşmasını ifade eder. Fakat göçün öne çıkan sonuçlarından biri yeni kimliklerin, bölünmüş kişiliklerin ortaya çıkmasıdır. Bununla beraber kimi göçmenlerin bir kimlik kargaşası yaşamaktan çok bilinç düzeylerinin yetkinliğine paralel olarak her iki tarafın ya da kültürün olumlu, avantajlı öğelerini kimliklerinde barındırdıkları da görülmektedir. Kültür ve kimlik devingendir ve zaman içinde değişir, dönüşüm geçirir. Yapılan araştırmalara göre Almanya’da yaşayan Türklerin %60’ı ve Fransa’da yaşayan Türklerin %70’i birden fazla bağlılıklara dayalı bir kimliğe sahip olduklarını belirtmektedirler. Buna sosyal bilimlerde “tireli kimlik” (Hyphenated identity) adı verilmektedir. Avrupalı Türklerin %60ı, kendilerini Türk-Avrupalı olarak tanımlamaktadır. Bu toplamın %50si Türk-Avrupalı kategorisini, %10 u ise Avrupalı-Türk kategorisini seçmiştir. Buna karşın Almanyalı -Türklerin %37si, Fransalı-Türklerin %24 ü ise kendilerini “Türk” olarak adlandırmıştır (Abadan, 2006). Zafer Şenocak iki kültür arasında köprü işlevi görmeyi şöyle anlatır:

“Bir sentez için daima iki yan gereklidir. Onun için yabancıların kendi kültürel köklerini gözden kaçırmamaları gereklidir. Bu özellikle ikinci kuşak yazarlar için geçerlidir. Almanyayı çok iyi



bilmeleri doğal. Anavatanlarıyla bağlantıları ise o derecede zayıf. Anadilleri yitip gidiyor. Kimlikleri ikiye bölünmüş. İki yan eşit ağırlıkta olmazsa denge bozulur. Ama bu bölünmüşlükten çift kimlik doğabilir. Ayaklar aynı anda iki kıyıya basmayı öğrenmeli. Her uçurumun bir köprüyle aşılabileceği umut edilir. Böyle bir köprüyü işte ikinci kuşak kurabilir. Nasıl bir anne babadan parçalar taşırsak içimizde, onun gibi iki kültürden alacakları parçalardan yeni bir filiz oluşturarak bu iki kültür arasındaki yerlerini aramak zorunda ikinci kuşak” (Karakuş ve Kuruyazıcı, 2001).

Romanda Türk bir baba, Alman-Yahudisi bir anne, Alman bir eş ve Alman arkadaşlarıyla Havas kimlik krizi içindedir.

“Bir kimliğim yoktu... Kimlik, gizlenmişliğin yedek kavramı olmuştu.. İnsan kökenini, yakınlıkları ve uzaklıkları belirlemek için gözlerini ötekilere dikiyor.” (s.45)

Havas Türk genlerine rağmen bir Almanın fiziksel özelliklerini taşır ve Almanların kendilerini tarif ederken farklı olanın karşısında kendilerini konumlandıklarını düşünür. Kolektif kimliğin oluşması, daima “onlar” a karşı “biz” in yaratılmasını gerektirir. Huntington ise insanların kendilerini tanımlamak için ötekine, hatta düşmana ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Ona göre Einstein da insan doğasının nefret ve yıkma isteğiyle dolu olduğunu belirterek, Freud da temel dürtüler arasında saldırganlığa vurgu yaparak kendisini onaylamıştır (Huntington, 2004).

“Günümüzde kim Alman, kim değil sorusu sorulduğunda Türklere bakılıyor. Alman olmanın sınırları, onlarda sınanıyor. Almanlıklarından emin olmak isteyen Yahudiler, aynada Türkleri keşfediyorlar.” (s.85)

Yabancıardan nefret, bir ülkede var olabilecek tüm sosyal gerilimler için bir boşalma tahtasıdır. Nazizm kendini meşrulaştırmak için farklar icat eder. Farksızlaşma, bir tür kimlik kaybı anlamı taşır (Bilgin, 2007).

Almanya’da Yahudiler, Nasyonal Sosyalizmin yükselmesi ve Hitler’in 1933 yılında iktidara gelmesiyle soykırımı uğramıştır. “Ari” olmayan Yahudi kökenli insanlar gaz odalarında yakılmış, toplama kamplarında hayatlarını yitirmişleridir. Nazi Almanyası’ndan kaçmak zorunda kalan yarım milyondan fazla insanın 30.000 ‘ini siyasi sürgünler, 5.500’ünü kültür emekçileri ve bunların arasından da 2.500’ünü yazar ve gazeteciler oluşturur (Göbenli, 2005). Musevi soykırımı Alman toplumunda büyük bir travmadır.

Kendi geçmişinde ötekiyle sağlıklı bir ilişki kuramamış olan Alman toplumu bu kez Müslüman Türklerle karşı karşıyadır ve Havas, Hıristiyan-Musevi-Müslüman kültürler arasında kendine bir yer aramaktadır.

“Dil sadece birbirimizi görmezden gelmemize yarıyor. Beni üç parçamla birleştirecek olan ve giderek incelen ipierim için bir tutamak noktası sunmayan bir boşlukta yaşıyorum. Kafa tutan ve bloke eden üç parça. Bunlardan ikisi üçüncüyü görmezden gelebildiklerine inandıkları anda, hemen birbirlerinin üstüne atlıyorlar. Bilindiği gibi üçlü ilişkiler en karmaşık olanlarıdır.” (s.85)

Havas Nazi dönemi Almanya’sı ile ilgili belgeler toplarken (Çocukluğundan beri o döneme büyük ilgi duymuştur, fakat annesinin ondan bu felaketi bilinçli olarak gizlediği duygusunu taşır. Annesinin amacı Havas’ın Almanya ile kesintisiz bir ilişki kurmasını sağlamaktır.) o dönemi yaşamış yaşlı kadınlarla görüşür. Onlardan biri Yahudiler ile Almanları nefretle karışık bir sevginin birleştirmiş olduğunu ama Almanlarla Türkler arasında yalnızca nefretin olduğunu söylemiştir. Havas’a göre Hitler mağduru Yahudiler kimliklerini bir meslek haline getirmişlerdir ve anıları hepsini birleştiren bir “Lingua Franca”dır. Üstelik onlar da gittikleri her yerde yabancıdırlar.

“İnsan kim ya da ne olacağını kendisi seçemez, buna onu kendinden görmeyen başkaları karar verir. Yaşamında bir kez olsun taraf değiştirmek isteyen herkes bu deneyimi yaşar.” (s.37)

Havas, Berlin Duvarı’nın yıkılışına tanık olamamıştır, o dönemde Amerika’nın bozkırlarında sürgün hayatı yaşamıştır. Berlin’e döndüğünde bu büyük tarihsel olaya tanık olamaması, Havas’ın yabancılığını artırmıştır.

“Ancak, duvarın yıkılışıyla birlikte Berlin’de bazı şeyler hissedilir ölçüde değişti. Sanki duvarın ortadan kalkmasıyla birlikte, insanı bilinmeyen her türlü şeyden koruyan bir koruyucu kabuk dökülmüştü. En yakın köşenin arkasında pusu kuran Türk an bilinmeyen insana, her türlü egzotik ülke insanının hayalinden daha yabancı ve tehditkâr görünür.”(s. 119)

Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesinin, onun da kendi Doğu ve Batı köklerini birleştirmesine, Karanlı, doğulu dedesinden kalan metinleri çözerek, kendi kimliğinin sırlarını çözmesine ilham verdiği düşünülebilir. Marie’nin Türkiye’ye araştırma yapmak

üzere Doğu'ya gitmesi üzerine, Havas da Berlin'in doğu kesimine taşınır ve orada yazmaya devam eder. Artık kendisini evinde hissetmektedir.

“Buraya gömülmek istiyorum”(s.128)

Bu bağlamda Havas'ın evinin “yazı”olduğu düşünülebilir. Adorno'nun söylediği gibi yazar metinde bir ev kurar. Artık bir yurdu kalmamış kişi için yaşanacak bir yer olur yazı. Bundan sonraki yaşamını yazarak yalnız sürdürmek isteyen Havas, Marie'den ayrılıp yurtsuzluğunu yazarak gidermeye çalışacaktır.

## 10. KİŞİ İNCELEMESİ

### 10.1 Sascha Havas

Alman Yahudi'si bir anne ve Türk bir babanın çocuğu olan Havas, Alman arkadaşları ve Alman bir eşle oluşan “Alman” dünyasında Türk kimliğinin peşine düşer. Babası Türk olduğu halde bir turist kadar Türkçe bilir ve annesi tarafından özellikle Türk kültüründen uzak tutulur.

“Sayılarımız Araplardan geliyor,” demişti babam. Buna yüksek sesle karşı çıkmıştım. Böyle bir şey doğru olamazdı. Araplar Türklerden daha yoksuldular. (s.13)

Havas bir yazardır. *Veronika: Günümüzdeki Bir Aşk Üzerine* başlıklı bir roman yazar ve kitap hakkında az sayıda eleştiri yayınlanır ve Havas bu eleştirilerden yalnızca birini pozitif eleştiri olarak nitelendirir fakat bu analizi defalarca okumasına rağmen tam olarak anlayamaz.

“Yazdığım zaman, bedenimin tüm organları dile dönüşebilmek için harekete geçiyor. Dil, zamandan kaçıp kurtulma denemesidir.” (s.37)

“Yatağımın başucunda her zaman kâğıt kalem bulundururum. Her şeyi kâğıda geçirmeden rahat etmem. Yazmadığım sözcükler kaybolup gider. Onları yeniden bulmak, kayıp bir yüzüğü, derin bir kuyudan çıkarmaktan daha zor.” (s.74)

Havas bir mirasyedir, çalışmasına ihtiyaç yoktur ama çevresindeki hiç kimse onun zengin olduğunu bilmez; çünkü bir zengin gibi yaşamaz:

“Paranın başka insanların gözünde, benim için olduğundan daha önemli olduğunu anlamaya başladım. Ben mirasyediydim, çalışmam bile gerekmiyordu. Her ay servetimin bir miktarı bana havale ediliyordu, sade bir hayat sürüyordum, hiçbir eksikim yoktu. Zengin olduğumu hiç kimse bilmiyordu.” (s.33)

Amerika’daki küçük bir üniversite Havas’ı konuk yazar olarak çalıştırır. Amerika’da kaldığı 3 yılın sonunda Marie ile tanışarak Berlin’e döner.

“Marie yılın altı ayı karla kaplı olan yaşamıma girmeseydi belki de hiç dönmeyecektim.” (s.18)

Havas’ın zamanla ilişkisi Almanlardan oldukça farklıdır. Disiplinleri ve dakikleri ile ünlü Almanların aksine Havas “Türk” atalarının etkisinde kalmış gibidir:

“Zaman benim için asla çok önemli olmadı. Yaşamımdaki saniyeleri sayıyor, istifliyor değildim. Daha çok, beni dünyaya atan ve kendisine karşı pek bir şey yapamayacağım akıntının bir parçasıydım.” (s.48)

Havas’ın içedönük bir kişiliği vardır. Anne ve babasının trafik kazasında ani ölümünü bile sessiz sakin atlatmayı başarabilmiş soğukkanlı bir yapıya sahiptir. Anne ve babasıyla yakın bir ilişkisinin bulunmaması da bu kaybı daha kolay atlatmasına yardımcı olmuştur.

Havas nehrin her iki yakasından da sayılabilecek köklere sahiptir. Büyükbabası Karlıdır, babası İstanbullu, annesi Alman. Bu karmaşık soyağacı ona şunları düşündürür:

“İnsan kim ya da ne olacağını kendisi seçemez, buna onu kendinden görmeyen başkaları karar verir. Yaşamında bir kez olsun taraf değiştirmek isteyen herkes bu deneyimi yaşar”. (s.37)

Havas kendisini ararken bu manevi yolculukta büyükbabasının Kiril alfabesiyle yazılmış güncelerini anlamaya çalışır. Ermeni tehcirinde listeyi hazırlayanlardan biri olarak dedesi bir‘fail’ iken annesi ve annesinin ailesi Yahudi oldukları için Nazi Almanyası’nda ‘kurban’dırlar. Havas ise failer ile kurbanlar arasında kendi gizemini aramaktadır:

“Kendi benliğimin daha derin katmanlarını bulmak için yanıp tutuşuyordum. Bu derinliğe ancak kökenimi keşfederek ulaşabilirdim. Artık köksüz olmak, yirmi yılı aşkın bir zaman önce olup bitmiş hiçbir şeyden sorumlu olmamak istemiyordum. Sonunda büyükbabam, benimle kökenim arasındaki gizem biçiminde ortaya çıktı. Kendime varabilmek için, onun gizemini açığa çıkarmalıyım.” (s.109)

## 10.2 Marie

Marie, Havas’ın Alman eşidir. Berlin’de doğmuştur ve anne babası katıksız Berlinlidir. Havas’ın aksine coğrafi anlamda “aidiyeti” kesin sınırlarla belirlenmiştir fakat Marie’nin duygusal aidiyeti anne ve babasının görüşleriyle örtüşmez. Anne ve babası CDU’ya (Alman Demokratik Hıristiyan Birliği) oy verdikleri için Marie ailesiyle olan ilişkisini koparır. Marie Almanca ve tarih öğretmenliğinden önce birkaç yarıyıl biyoloji öğretmenliğinde okumuştur ama asıl tutkusu belgesel sinemadır. Sözcük tutkunu bir dil öğretmeni olmasına rağmen Berlin Sinema Akademisi’ne öğrenci olarak başvurur ve bu kararı Havas’ı şaşırtır. Kendisi ise bu kararında bir çelişki görmez:

“Görüntüler de sözcüklerden ibarettir. Yeter ki onları okumaya hazır olalım. Bakmakla görmek arasındaki farkı biliyor musun? Bir resmi gören, henüz o resmi okuyamaz. Ancak bakan birisi okuyabilir.” (s.19)

Marie belgesel sinemacı olmak ister. Talat Paşa’nın izini sürmek için Selanik’e bile gitmiştir. Marie’ye göre belgelenmeyen görüntüler, yitirilmiş sözcükler, unutulmuş kavramlar gibidir.

“Belgelemek demek, görüntüleri dünyadan kurtarmak, dünyanın onları gördüğünden farklı bir dil bulmak demektir.” (s.19)

Marie araştırmaları için sık sık devlet kütüphanesine gider ve akşam dokuza doğru eve gelir. Marie Talat Paşa hakkında araştırma yapmaktadır ve Talat Paşa’nın kaç eşi olduğunu sorduğunda Havas ile tartışırlar:

...Kaç karısı vardı ki?

“Yine oryantalizm yapmak zorunda mısın? İçindeki bu nefretle, bu insan hakkında nasıl sürükleyici bir belgesel çekebilirsin?”

“Bir kitle katiline sempati duymamı mı bekliyorsun? Hitler’i de sevemem, biliyorsun.”

“Ama bu tümüyle başka bir şey.”

“Ya öyle mi, neden?”

“Burada neyi yapabiliş neyi yapamayacağıın söz konusu değil. Tartışmalı bir tarihsel kişilik hakkında bir film çekiyorsun, bu yüzden konuya değişik açılardan bakabilmelisin.”

“Benim bakış açım bana yetiyor.”

“Peki, senin için olabildiğince çok kaynağı okumamı neden istiyorsun?”

“Olaylar ve kişiler hakkında Batılı kaynakların çoğunda bulunanlardan farklı bir resim sunan Türk kaynakları üzerinde durdun mu? Talat hakkında, bir Batı dilinde yazılmış tek bir biyografi bile yok. Tarihin nasıl tek yanlı yazıldığının bir kanıtı bu. Kadim bir Doğulu halk olan Ermeniler, sırf Müslüman bir çevrede yaşayan Hıristiyanlar oldukları için, kurgusal bir biçimde Batılı yapıldılar. Buna karşılık, yüzleri bölgedeki tüm öteki halklardan daha Batı’ya dönük olan Türkler, Müslüman oldukları için, Avrupalılar tarafından asla Batılı olarak kabul edilmiyorlar.

“Tıpkı bir Türk politikacısı gibi konuşuyorsun. Avrupalı olmak istiyorsanız, işkenceyi ortadan kaldırmalısınız.”

“Fransızlar, Cezayir’de işkence ve katliam yaparken Avrupalı değil miydiler? Ya dünyanın yarısını yağmalayan İngilizler? Bu yüzden onlar Avrupa Parlamentosu’ndan ya da Avrupa Birliği’nden dışlandılar mı? Siz Avrupalılar hileli bir oyun oynuyorsunuz, ikiyüzlüsünüz. Beyaz adam hep ikiyüzlüdür.”

“Bu Winnetou sözünü öyle seviyordum ki karşımda oturan kadının kendi karım olduğunu unutmuştum.”(s.15)

Konu kimlik meseleleri olduğunda Havas tartışmanın heyecanına kendini kaptırır ve yaraladığı evliliğinin tatsızlıklarını yatakta dağıtmayı âdet edindiklerini söyler. Marie ile Havas’ın evlilikleri (Amerika’da tanışmışlar ve Berlin’e bir yuva bulma amacıyla dönmüşlerdir.) toplum içinde bulunmak istemeyip yalıtılmış yalnızlık içinde yaşama isteğinden kaynaklanır.

Marie ile Havas arasında zaman zaman ‘kültür çatışması’nın varlığından söz edilebilir:

“Evde olmadığım zamanlar, televizyonu çoğu kez radyo gibi açık tutardım. Hatta evden dışarı çıkarken televizyonu kapatmayı unuttuğum bile olurdu. Marie bunu ‘katlanılmaz’ bulur, benim **Türk** genlerime atfettiği bir kabalık olarak görür.” (s.46)

Marie, Havas'a Amerika'dan Berlin'e dönerken uçakta ünlü Türk gettosu Kreuzberg'de oturma önerisinde bulunur:

“Kreuzberg'de bir ev arayalım, böylece sen de kendini vatanında hissedersin, dedi sinsi sinsi gülümseyerek.” (s.20)

### **10.3 Havas'ın Babası**

Havas'ın babası burjuva bir aileden gelir, İsviçre'de iktisat öğrenimi görmüştür, su gibi Almanca ve Fransızca konuşur.

Havas annesi ile babası ayrıldıktan sonra babasını uzun süre görmez. Havas'ın yaşamında ona babasını anımsatabilecek hemen hemen hiçbir şey yoktur. Yıllar sonra babasının çağrısı üzerine İstanbul'a gider ve babasıyla kaldığı otelin çatısındaki barda buluşurlar:

“Beni neden aradın?”

Bana anlamsız görünse de sormam gereken bir soru. İnsan, yaşamında o kadar çok soru soruyor ki yanıtların anlamından kuşkulananmaya başlıyor.

“Yoksa sorunların mı var?”

...

“Sana bir çift sözüm var. Birbirimizi çok az görüyoruz. Ve ben eskisi gibi genç değilim. Belki bugün birbirimizi son kez görmüş olacağız. Ben ölürsem, sırf sahip olduğum parayı değil yaşamım boyunca beraberimde taşıdığım birkaç sırrı da miras alacaksın. Hiçbir zaman etrafımda güvenebileceğim bir kimse bulamadım. Akrabalarım da bir çıkarları olduğu için bana yaklaşan yabancılardan farksızdılar. Onlardan kurtulmak için araya mesafe koydum. Sadece sen bana yakın kaldın. Bir oğul, oğul olarak kalır, özellikle de biricik oğulsa.” (s.24)

Havas'ın babası içedönük, sessiz bir hayat sürdürmüştür. Oğluyla olan ilişkisi de son derece sınırlıdır:

“Karısıyla bile iletişim kuramayan bir adam oğluna bunları neden açsın ki? Babamın gözlerini okumaya alıştım. Kendini ele vermeyen yüzlere gözler yoluyla ulaşılabilir. Annem bir yaşam boyu babamın gözlerinin içine bakma fırsatını kaçırmıştı. Oysa tek bir bakış sayesinde babamın kaçmasına neden olan sayısız sorularını sorması gerekmebilirdi.” (s.35)

Buna göre Havas'ın parçalanmış ailesinde suçlu tarafın annesi olduğunu düşündüğü söylenebilir.

Havas'ın babası İstanbul'da yaşamaktadır, doğup büyüdüğü şehri kolayca saklanabileceği için seçmiştir:

“En iyi burada gizlenilebileceği anladığım için burada yaşıyorum. Burası gözden kaybolanların şehri; bu anlamda New York'a ve Hong Kong'a benziyor. Singapur ya da Pekin gibi şehirler insanı hemen ele verir, hele ki benim gibi bir yabancıyı. Orada bildik bir ortamda dolaşmaz. Burada durum farklı. Hâlâ her köşeyi biliyorum. Ben şehrin Avrupa yakasında büyüdüm. Ne de olsa bir Cumhuriyet çocuğuyum, Cumhuriyetle aynı yıl doğmuşum.” (s.25)

Havas'ın büyükbabası da İstanbul'da gizlenmiştir. 1919'dan 1921'e kadar Üsküdar tepelerinde sefil bir kulübede yaşamış, dindar bir tarikat üyesi olarak saklanmıştır.

Havas'ın yaşadığı yalnızlık ve yönsüzlük duygularını babası da yaşamaktadır:

“Kimi zaman şehri gezmeye çıkıyorum. Caddelerde amaçsızca dolaşırım, kendimi kalabalığa bırakıyorum. Öğleden sonraları bir kahvehaneye gidiyorum. Kimse benimle muhatap olmasın diye her defasında bir başkasına gidiyorum. Akşamları otelde, odamda kalıyorum, televizyon seyrediyorum ya da küçük radyomda Deutsche Welle'nin programlarını dinliyorum”. (s.26)

Eski alışkanlığıyla Alman radyosunu dinlemeye devam etse de Türk kökleriyle, atalarının geçmişiyle bağını koparmamıştır:

“Mayısta geldim, tıpkı Fatih Sultan Mehmet gibi. İnsan iyi karşılanmak istiyorsa, İstanbul'a Mayıs ayında gelmeli.” (s.27)



## 11. İKİ ROMANIN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu karşılaştırmada iki roman arasındaki içerik farklılıklarını ele alınacaktır. Almanya'ya yapılan uluslararası göçün ortaya çıkardığı sorunlar biçimsel özelliklerden ziyade tema ve leitmotif bağlamında incelenecektir; çünkü seçilen iki yapıt farklı dönemlerde göç etmiş, farklı iki kuşağın edebi eserleridir. Güney Dal birinci kuşak göçmenler arasında yer alırken, Zafer Şenocak ikinci kuşağa tabidir. Güney Dal, *Küçük "g" Adında Biri* adlı eserinde Almanya'ya ilk kez göç eden işçi kuşağının vatan hasreti, yabancı olma ve anadili sorunlarını ele alırken, Zafer Şenocak bu sancılı yılları yaşayan kuşağın çocuklarının Alman toplumundaki ikili konumlarını, aidiyet sorunlarını ve evsizlik meselesini merkeze alır.

İlk kuşak göçmenler için vatan Türkiye'dir, Almanya geçici olarak çalışılıp para kazanılacak ve sonra o birikimlerle memlekete dönülecek olan bir yerdir. Bu kuşak kendini tamamen 'Türk' olarak tanımlar; fakat bu kuşağın çocukları için kendini tanımlayabilmek, kimlik inşa edebilmek anne babaları kadar kolay değildir. İlk kuşak uzun süre Almanca bilmezken (kimileri hiç öğrenmek istememiş, kimileri de öğrenmek isteyip yeteri kadar başarılı olamamıştır) ya da Almanca'yı düşük düzeyde kullanabilirken, ikinci kuşak okullaşma süreciyle beraber anadilleri kadar Almanca öğrenmiştir. Alman kültürünün içine doğan bu çocuklar kimi zaman Türk ya da Alman olma arasında kalmıştır. Evlerinin nerede olduğunu bilmeyen, aidiyet ve kimlik sıkıntıları olan bu kuşağın özelliklerini Zafer Şenocak başarıyla yansıtırken, Güney Dal'ın romanında vatan hasreti içindeki kahramanlar bize vatandan kaçış sebeplerini, göçün nedenlerini ve yeni bir ülkede 'görünür' olma çabalarını anlatmaktadırlar:

"Gideceğim. Alacaklarımı toplayayım şu dört beş ay içine... Öylesine canım çekiyor ki yanımda yöremde çocuklar koşusun, bağırsın... Haz duyduklarım, sevdiğilerim yanımda yöremde; yaşlısı genci... Tanıyan tanımayan 'Merhaba' desinler bana... Artık, ne nedenleri belirsiz korkularımın esamesi okunsun ne de gövdemin dört bir yanında cirit atan sinir ucu yanmalarının baş edilmez, delirtici acıları... (s.130)", *Küçük "g" Adında Biri*

Her iki roman da Almanya'da yazar olma mücadelesi veren kahramanları merkeze alır. Güney Dal *Küçük "g"* isimli, geçkin yaşında Berlin'e göç etmiş, orada yazan bir Türk

yazarı, Zafer Şenocak ise Sascha Havas isimli Berlin’de doğmuş, annesi Alman Yahudisi, babası Türk, eşi Alman bir yazarın yazma serüvenlerini anlatır. Küçük “g” memlekette yeniden bir yeri olana dek yazdıklarını mahalle bakkalına gönderirken, Havas için Türkiye vatan olma özelliği taşımaz. Havas, Amerika’da yaşadığı sürgün hayatından sonra kendisine Berlin’de yeni bir “ev” aramaktadır.

“Herhangi bir yerde kendimi evimde hissedebilmek için bu yeri en az bir kez terk etmiş olmalıyım.”(s.41), *Tehlikeli Akrabalık*

“Çakma tek bir çivi duvara  
Ceketini atıver sandalyenin üstüne  
Dert etmeye ne gerek üç dört gün için  
Olur da yarın dönersin geri  
Su verme fidancığa, bırak  
Ne gerek büyütmeye  
Bir karış bile değilken henüz  
İçinde sevinç, çeker gidersen buradan  
Kasketinle örtüver yüzünü birileri geçerken yanından  
Ne gerek var öğrenmeye bir yabancı dilbilgisini  
Bildiğin dil olacak nasılsa  
Seni vatan çağırın  
Bertolt Brecht, (s.79)”. Küçük “g” Adında Biri

Küçük “g” anadilini, Türkçe’yi özler oysa Havas için Türkçe ‘baba dili’ olmasına rağmen özlenebilir bir özellik taşımamaktadır; çünkü hiç Türkçe bilmez. Annesi Havas’ın Türk geçmişiyle bağ kurabileceği, onu Alman olmaktan uzaklaştırabilecek hiçbir ‘Doğulu’ özelliğe hayatlarında yer vermemiştir.

“Bir dil, dünyayla başa çıkabilmek için öğrenilir. İnsanın kendi dilinin artık hiçbir işe yaramaması büyük bir darbe olsa gerek. Türkçe’yi hiçbir zaman tam olarak öğrenemedim. Yalnızca birkaç sözcük biliyorum. Ortalama bir Alman turistin bildiğinden daha çok değil.” (s.12) *Tehlikeli Akrabalık*.

Küçük “g”nin daha eğitimli kahramanları Almanya’daki Türkleri çeşitli yönlerden eleştirirken, Havas’ın Türk arkadaşı bile yoktur. En yakın arkadaşı ve eşi Alman’dır.

“Memleketteyken tiyatroculuk yaptım ama rejî işiyle ilgilenmediydim doğrusu. Ama tiyatrocuyum ne de olsa. Burada, Berlin’de öyle mi ya, herkes herkesin işine hatta apış arasına bile burnunu sokuyor. Aynı dilden, aynı kültürden çıkıp gelmiş, okuyup yazmış bir avuç kişi duvarlar içinde sıkışıp kaldığımızdan, her gün her yerde zorunlu karşılaşmak durumunda olduğumuzdan mıdır nedir, bu böyle hep... (s.70)” *Küçük “g” Adında Biri*

“Köylüyken, birdenbire tren çarpmış gibi, sanayi işçisi olmuş anaları babaları, berhava olmuş ruhları ve vücutlarıyla nerde kaldı bu çocukları eğitip Berlin’e Avrupa’ya hazır etsinler?!.. Bazen melek bazen canavardır bunlar. Aldatılmamak adına seni aldatmaya her zaman hazır dırlar... (s.109) *Küçük “g” Adında Biri*”

*Tehlikeli Akrabalık*’ta Almanya’ya göçün sebepleri bir ailenin özel göç tarihi içinde yer bulurken, *Küçük “g” Adında Biri* 1960 ve 1972 darbelerine, işkencelere, vatandaşlıktan çıkarılma korkularına, ülkedeki çatışma ortamının etkisiyle meydana gelen beyin göçüne açıkça yer vermiştir.

“Buralara atmasaydım kendimi, işkencede kalırdı gövdem, ölürdüm. (s.121)”

“Belki İsveç’e geçirim buradan, belki Fransa’ya. Olmadı, Kanada’ya. Sürüklen dur oradan oraya bu yaştan sonran Ne o, İzzet Bey’in sendikacılığı üç beş generalin hoşuna gitmemiş. Beni vatandaşlıktan çıkarıp memleketi kurtarıyorlar. Benim, olmayan ordularına karşı meydan muharebesi kazanıyorlar böylece... (s. 81)”

“Korkudan, tehditten başka ne verdi, ne bağışladı ki memleketim bana? ... İşte bak, burada sürgündeyim ama güvündeyim. (s.80)”

*Tehlikeli Akrabalık*, yazar Havas’ı merkeze almakla beraber Almanya’ya göç etmiş üç göçmenin ve yazar Zafer Şenocak’ın mektuplarını da içerir. *Küçük “g” Adında Biri*’nin çok sayıda göçmenle yapılmış söyleşilerden büyük miktarda beslenmesi bakımından bu iki eser arasında biçimsel bir benzerlikten söz edilebilir, fakat bu çalışma öze yönelik olduğundan her iki romanda yer alan göçmenlerin göç etme deneyimini ele alışlarını benzer ve farklı yönlerden değerlendirmek daha doğru olacaktır.

*Tehlikeli Akrabalık*’ta Emlâkçı Ali “Biz Almanya’nın yeni vatanseverleriyiz. Bizler, uzak ülke doğumlular, bu ülkede yaklaşık otuz yıldır hamallık yapıyoruz... Biz yarının Almanlarıyız.” diyerek yeni vatanına uyum sağlama çabalarını dile getirmektedir. Moda

tasarımcısı Kâmile ise Almanya'ya çocukken göç etmiş ve iki dilli bir hayata alışmaya çalışmıştır:

“Ben Öteki Çocuğum

Ben iki kez çocuk oldum. Bir kez Türkçe, bir kez de Almanca. Türk çocuğu olarak henüz Almanca bilmiyordum, Alman çocuğu olarak ise Türkçe'yi zaten biliyordum. Böylece, Türk çocuğu Almanca öğrendi. Ama Alman çocuğunun hiç Türkçe öğrenmesi gerekmedi. (s.92)”

Kâmile iki kültür arasında evini kaybetmiş göçmenlerden biridir:

“Onları her ziyaretimde “benim” diyorum. Sanki beni tanımaları için beni görmeleri yetmiyormuş gibi. Evet hâlâ benim. “Seni kaybetmedik kızım, geri geldin,” diye sesleniyor annem. Babam türkü söylüyor. Her şeyi anlayabilirdim, evde olma duygusunu yaşayabilirdim. Ama sadece, sanki fazla vakti olmayan ve yatıya kalmayacak birisi gibi, başımı hızla sallıyorum.” (s.93)

Yazar Zafer ise 1970 yılında -8 yaşında iken-Almanya'ya göç ettiğinde yaşadığı dil ve kültür çatışmasını dile getirir:

“İnsan bir ülkede konuşulan dili anlamıyorsa, bu ülkenin bir duvar takviminden farkı kalmaz. İnsan güzel resimlere ya da daha az güzel olanlara bakar durur.

Almanya'ya gelmemizden sonraki ilk kış mevsimiydi. Karl bizim eve gelmişti. “Senin Noel ağacın nerede?” diye sordu, oturma odasına girdiğinde. Anneme, bizim Noel ağacımızın nerede olduğunu sordu. Babam da sevgili Allah'a Noel ağacını sordu. Allah'ın gücüne gitti. (s.96)”

“Almanya'da müdürün eli öpülmez,” dedi, sadece iki dost gibi el sıkışılır.” Babasının bu ayaküstü hatırlatması, o zamana dek kendi ülkesinin otoriter eğitim yapılarına bağlı olan Türk çocuğun hafızasına çakıldı. Okula varıp müdürün karşısına çıktığımızda babamın talimatına uydum ve adamın sadece elini sıktım. Oysa bu adamın sadece bir müdür değil, beyaz saçlarıyla eli öpülecek yaşa gelmiş bir bey olduğu açıkça belliydi.

Selamlaşmadan sonra adam yan odaya girdi ve bir sandalye daha alarak, benim, sekiz yaşındaki bacaksızın oturması için uzattı. Bu ülkede yanlış giden bir şeyler vardı. (s. 97)”

Türk geleneklerinin etkisindeki çocuk Zafer Şenocak yeni ‘vatan’ına uyum sağlamaya ve ‘nehirin iki yakası’nda da yürümeye çalışacaktır.

Güney Dal'ın kahramanları edilgen kurbanları çağrıştırırken ve ‘kültür şoku’nun yarattığı sağlık ve alkol sorunlarıyla uğraşırken, ‘hayali vatanlar’ oluşturup ayakta kalmaya

çalışırlar; çünkü vatan artık çok uzaktadır ve geçmişin izleri yavaş yavaş muğlâklaşmaya, yeni vatanın çizgileriyle karışmaya başlamıştır. Bu süreç hem Küçük “g” için hem de diğer tüm kahramanlar için acı doludur. Oysa Zafer Şenocak; Havas, Marie, Havas’ın annesi ve babası ile coğrafi olarak kendilerini bir bölgeye ait hissedemeyen kahramanlar yaratmıştır. Havas, babası Türk olmasına rağmen bilinçli olarak Türk köklerinden uzak yetiştirildiğinden kendisini Berlinli hissedemeyen. Alman kültürü içinde yetişmiştir. Marie tam olarak Alman’dır; çünkü anne ve babası Berlinlidir. Marie’nin aidiyet arayışı ailesiyle arasındaki farklı politik görüşlerden kaynaklanır. Onun kimlik arayışı etnik bir temele oturmaz. Havas’ın babası için de vatanı Türkiye’dir, nitekim Almanya’dan kaçıp İstanbul’da yalnız bir hayatı seçmiştir. Şenocak özellikle Havas ve Marie ile kendilerini gerçekleştirmek isteyen, geçmişi ile hesaplaşıp geleceğe güvenli bir yolculuk yapmak isteyen kişileri anlatmıştır. Oysa Güney Dal’ın kahramanları henüz var olma savaşı içindedirler. Onlar için esas olan ‘ekmek kavgası’dır.

## 12. SONUÇ

Göç insanlık tarihi kadar eski bir olgudur; fakat Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden yapılanma döneminde işgücüne duyduğu ihtiyaç, Türkiye'nin içinde bulunduğu zorlayıcı ekonomik ve siyasi koşullar, Türkiye'den Almanya'ya göçü artırmıştır. İstatistiklerinin de işaret ettiği gibi küreselleşme ile hem gelir ve servet dağılımı arasındaki fark belirginleşmiş hem de yoğunlaşan haberleşme ağıyla insanların görece yoksulluklarının farkına vararak zenginlik merkezlerine yönelmeleri hızlanmıştır. Göçmenler yeni 'vatan'larına sadece yoksulluklarını değil kültürlerini ve edebiyatlarını da götürmüşlerdir. Farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle oluşan bu yeni alışım sürecinde ise Göçmen Edebiyatı doğmuştur. Geçmiş ile gelecek, anavatan ile yeni vatan, anadil ile yeni öğrenilen dil arasındaki karşılıklı etkileşim, göç eden kuşaklar üzerinde değişik yansımalar oluşturmuştur. Bu bağlamda Almanya'ya göç etmiş üç kuşak yazarın edebiyatları farklı özellikler taşımaktadır. Bu çalışmada birinci kuşak yazarlardan Güney Dal'ın *Küçük "g" Adında Biri* adlı romanı ile Zafer Şenocak'ın *Tehlikeli Akrabalık* adlı romanı içerik bakımından karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve yurtsuzluk, yalnızlık, uyum sorunları, yabancı olma, iki kültür ve iki dil arasında kalma ve anadil gibi sorunlar irdelenmiştir.

Yapılan analiz sonrasında göçlerin olduğu konjonktürün edebiyat üzerinde de büyük farklılıklara yol açtığı saptanmıştır. İlk kuşak için Almanya vatan olmaktan çok uzakken, ikinci kuşak için 'anavatan' kavramı muğlâklaşmış, evsizlik ve yurtsuzluk sorunları ortaya çıkmıştır. İki dilli olan ikinci kuşak kimlik tanımlamalarını yeniden sorgulamıştır. *Tehlikeli Akrabalık*'ta Havas'ın farklı kimliklerle olan tehlikeli ilişkisi, ikinci kuşak göçmenlerin yaşadığı 'kimlik krizlerini' açıkça ortaya koyarken, Güney Dal kendisini bütünüyle 'Türk' hissedene, anavatanı Türkiye olan göçmenlerin yalnızlığını, yabancılığını ve uyum sorunlarını dile getirmiştir. İşsizlik, terör ve demokrasi dışı uygulamaların sebep olduğu ilk göç dalgasının aktörleri *Küçük "g" Adında Biri* romanında yer bulmuştur.

İlk kuşak ürünü olan eserlerde 'vatan' uzaklarda var olan bir 'ütüpya' iken ikinci kuşak 'vatansız', 'araf'ta yer alan, yeni kimlikler inşa etmeye çalışan karakterler yaratmıştır. Bu iki romanda yer alan kişilerin de analizi yapılarak farklı kuşak yazarların kişi seçimlerinin de anlatmak istedikleri öze göre değişim gösterdiği saptanmıştır. Güney Dal romanında

mutsuz ve sağlığını kaybetmiş birinci kuşak göçmenleri, Almanya’da dil bilmeyen, henüz yeni göç etmiş yoksul işçileri ve özellikle siyasi baskı dönemlerinde iltica etmiş sürgünleri anlatmıştır. İlk kuşanın maruz kaldığı dışlanma ve aşağılanma *Küçük “g” Adında Biri* içinde çeşitli kişiler aracılığıyla yer almıştır. Zafer Şenocak ise romanında arada kalmış, yalnız ve uyumsuz kişileri anlatırken bölünmüş kimlikleri, kimlik inşa etme süreçlerini incelemiştir. Parçalanmış aileler, farklı kültürel kodlara sahip eşler, ailelerine yabancı çocuklar, yaşadıkları ülke ile çeşitli çatışmaları, hesaplaşmaları olan gençler, hem kendi kişisel tarihleriyle hem de ülkeleri ile ilgili araştırmalar yapan kişiler, ikinci kuşak roman örneğinde *Tehlikeli Akrabalık’ta* yer almıştır.

Bu çalışma ile göçmen edebiyatı belirli açılardan analiz edilmiş ve daha önce karşılaştırılmamış olan iki roman incelenmiştir. Karşılaştırmalı Edebiyat disiplini içinde görece yeni bir konu olan Göçmen Edebiyatı incelemeleri ülkemizde de son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Edebiyat fakültelerinin özellikle Alman Edebiyatı kürsülerinde derslere ve tezlere konu olan bu alan, bir üstyapı ürünü olan ve çeşitli dinamiklerin etkisi altında gelişen yeni bir edebiyattır. Sık sık aidiyeti sorgulanan, nehrin hangi yakasına ait olduğu tartışılan bu alanın ürünleri uluslar arası göçün özelliklerinin etkisi altındadır. Göçün, siyasi ve ekonomik koşulların altyapı özelliklerini belirlediği düşünülürse bu inceleme ile göçmen edebiyatı ürünü olan bu iki roman üstyapı örnekleri olarak ele alınarak karşılaştırılmıştır.

## KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulusötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- Aytaç, G. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul 2003.
- Berger, J. *Yedinci Adam*, İyi Şeyler Yayıncılık, İstanbul 2002.
- Bilgin, N. *Kimlik İnşası*, Aşina Kitaplar, Ankara 2007.
- Bozkurt V., *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Derleme, Alfa Basım Yayım İstanbul 2000.
- Dal, G. *Küçük "g" Adında Biri*, Dünya Yayınları, İstanbul 2003.
- Fischer, E. , *Sanatın Gerekliği*, Çev.Cevat Çapan, Payel Yayınevi, İstanbul 1995.
- İpşiroğlu, Z. *Çağdaş Türk Yazını*, Adam Yayınları, İstanbul 2001.
- Göbenli, M. *Direnmenin Estetiği'ne Güven Karşılaştırmalı Edebiyat Bağlamında Peter Weiss ve Vedat Türkalı*, Don Kişot Güncel Yayınlar, İstanbul 2005.
- Giddens, A. *The Consequences of Modernity* Plity Press, Cambridge 1990.
- Huntington, S. P. *Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, CSA, İstanbul 2004.
- Kaya, A. *Berlin'deki Küçük İstanbul Diasporada Kimliğin Oluşumu*, Büke Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Kaya, A. ve Kentel, F. *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mi Engel mi?* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.
- Kuruyazıcı, N. ve Karakuş, M., *Gurbeti Vatan Edenler*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- Lucaks, G. *Roman Kuramı*, Metis Yayınları, İstanbul 2007.
- McGrew, A. G. ve Paul G. Lewis vd. *Global Politics: Globalisation and the Nation State*, Polity Yayınları, Birleşik Krallık 1992.
- Millas, H. *Türk ve Yunan Romanlarında "Öteki" ve Kimlik*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- Özlem, D. ve Ateşoğlu, G.. *Tarih Felsefesi Seçme Metinler Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2006.
- Rushdie, S. *Imaginary Homelands*, Granta, London 1991.
- Russon, J. (1995) "Heidegger, Hegel and Ethnicity: The Ritual Basis of Self-Identity", The Southern Journal of Philosophy, vol.XXXIII
- Said, E. *Kış Ruhu*, MetisYayınları, İstanbul 2000.



Said, E. *Entelektüel, Sürgün, Marjinal, Yabancı*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2000.

Şenocak, Z. *Tehlikeli Akrabalık*, Alef Yayınevi, İstanbul 2006.

Tereoka, A.A.1990 “*Gastarbeiterliteratur: “The Other Speaks Back”* (der.) A.R. Janmohamed ve D. Lyold, *The Nature and Context of Minority Discourse içinde*, Oxford University Press.

Yazıcı, H. *Göç Edebiyatı Doğuyu Batıya Taşıyanlar Ortadoğu Hıristiyan Arap Edebiyatçılarının Batıdaki Öncü isimleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002.

## **DERGİLER**

Adelson, Leslie A. "Migrant's Literature or German Literature?" *The German Quarterly*, Vol.63, No:3/4, Theme: Literature of 1980s. (Summer-Autumn 1990) s.382-389

Ayata,İ. "Toplumbilim Göç Sosyolojisi Özel Sayısı", Ekim 2003

Bourdieu, P. "Toplumbilim, Göç Sosyolojisi Özel Sayısı", Ekim 2003.

Göbenli, Mediha. "Göç ve Edebiyat" bakınız  
www.cfait.org/\_immigration/analyse/54\_CFAIT\_gobenli.pdfİçduygu, Ahmet ve E. Fuat

Kaya, A. "Toplum ve Bilim,82,Güz", 1999.

Keyman. "Globalization, Security, and Migration: The Case of Turkey" *Global Governance*, Haziran-Eylül 2000, Sayı. 6, No. 3, s. 383.

"Toplumbilim, Göç Sosyolojisi Özel Sayısı", Ekim, 2003.

"Toplum ve Bilim, Avrupa Türkleri", Güz 1999.

TUSİAD, Aralık 2006-12/427 Göç Raporu, "Türkiye Avrupa İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları"

## **İNTERNET KAYNAKLARI**

<http://hdr.undp.org/en/reports>.

<http://www.un.org/esa>.

<http://www.tdk.gov.tr>.